

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Open voor iedereen

Actieplan Open Overheid 2023-2027

uitgebreide versie

Open voor iedereen

Actieplan Open Overheid 2023-2027

Voorwoord	5
Samenvatting	6
1. Inleiding	8
2. Open overheid inspanningen tot dusver	10
Wet open overheid (Woo)	10
Actieve openbaarmaking beslisnota's	10
Actieve openbaarmaking onder de Woo (Woo-index)	10
Openbaarmaking op verzoek	10
Verbetering informatiehuishouding	11
Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding	11
Open Overheid op Lokaal en Regionaal Niveau	11
Leren van internationale ervaringen	11
Voortbouwen op eerdere actieplannen	11
3. Totstandkoming van het actieplan	13
Co-creatie	13
Maatschappelijke coalitie Over Informatie Gesproken	13
Thema's met toelichting	13
Tijdlijn	14
Communicatie	14
4. Actiepunten	16
5. Conclusie	21
Bijlage . Formats	22
I. De burger is eigenaar van zijn eigen informatie	22
II. Toegankelijkheid verbeteren	25
III. Gelijkwaardige informatiepositie burgers	37
IV. Verbeteren actieve en passieve openbaarheid	48
V. Dialoog over informatiebehoeften en onderzoek	64
VI. Bewustzijn, opleiding, cultuurverandering en experimenten	73
VII. De ambtelijke eed wordt aangepast	77

Voorwoord

Een open overheid is de hoeksteen van onze democratische rechtsstaat. Open overheid gaat over de eenvoudige en krachtige overtuiging dat de mensen die we dienen, het recht hebben om te weten wat hun overheid doet en de mogelijkheid hebben om mee te doen. Dit betekent niet alleen transparantie afleggen over ons handelen als overheid, maar ook luisteren naar de inwoners van ons land, verantwoording afleggen voor ons beleid en processen verbeteren op basis van opmerkingen en kritiek.

Want iedereen heeft het recht om te weten hoe zijn of haar overheid werkt, welke beslissingen er worden genomen en waarom. Hierbij hoort ook dat we journalisten in staat stellen om informatie te vergaren, overheidshandelen kritisch te volgen en de samenleving te voorzien van betrouwbaar nieuws.

De afgelopen jaren zijn grote stappen gezet op het gebied van openheid en transparantie. De Wet open overheid (Woo) is ingevoerd, die ervoor zorgt dat het recht op informatie verruimd is. Sinds Prinsjesdag 2022 worden ook de beslisnota's bij alle Kamerstukken openbaar gemaakt. In een beslisnota zijn overwegingen, alternatieven, relevante feiten en risico's op een rij gezet voor de bewindspersoon. Door deze beslisnota's openbaar te maken, wordt duidelijk en begrijpelijk hoe besluiten tot stand zijn gekomen.

De essentie van een open overheid komt ook tot uiting in de nieuwe tekst van de ambtseed en -belofte, die onlangs voor het eerst in 25 jaar is herzien. Daarin maken we nog duidelijker dat wie bij de overheid werkt, dat niet voor zichzelf doet, maar voor het algemeen belang, in dienst van de samenleving. Verantwoordelijkheid dragen voor een open overheid is daar onderdeel van.

Met dit actieplan, het vijfde sinds de start in 2011, bouwen we voort op de eerdere actieplannen. Ondanks deze goede stappen moet er nog veel gebeuren om de open overheid te zijn die we willen zijn. Door ervoor te zorgen dat informatie actief wordt

gedeeld, dat informatieverzoeken op tijd worden afgehandeld en door alle Nederlandse inwoners actief te betrekken bij besluitvormingsprocessen, zodat zij hun stem kunnen laten horen en invloed kunnen uitoefenen. Zo zorgen we ervoor dat iedereen, ongeacht achtergrond of vaardigheden, toegang heeft tot en kan profiteren van de mogelijkheden die een open overheid biedt.

Niet alleen in Nederland werken we aan een open en responsieve overheid, we kunnen ook veel leren van de kennis en ervaring van andere landen, en zij van ons. Daarom is Nederland al sinds de oprichting in 2011 actief lid van het Open Government Partnership (OGP).

Dit actieplan is samen met de maatschappelijke coalitie 'Over Informatie Gesproken' ontwikkeld en wordt ook samen met de coalitie uitgevoerd. Bij deze coalitie zijn veel partijen aangesloten: maatschappelijke organisaties, bedrijven en kennisinstellingen. Aan de hand van zeven thema's moet de open overheid gestalte krijgen, zoals het verbeteren van de toegankelijkheid, een dialoog over informatiebehoeften en iedere burger die grip heeft op zijn of haar eigen informatie.

Deze coalitie laat zien dat de weg naar een open overheid geen opdracht is voor de overheid alleen. Zij kan alleen vorm krijgen door betrokkenheid van iedereen. Door tegenspraak en kritiek, maar ook door dialoog en een voortdurende zoektocht naar wat ons bindt. Hier ligt een opdracht voor ons allemaal.

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,
Hanke Bruins Slot

Samenvatting

Nederland is sinds 2011 lid van het Open Government Partnership (OGP), een mondiaal samenwerkingsverband dat zich richt op het bevorderen van een open en responsieve overheid. Als lid van het OGP is Nederland verplicht om een nationaal Actieplan Open Overheid op te stellen. Het vijfde actieplan, dat een looptijd heeft van 2023 tot 2027, is nu aan de Tweede Kamer voorgelegd.

Het actieplan bouwt voort op eerdere inspanningen om tot een open overheid te komen en omvat 17 actiepunten binnen 7 thema's. Deze thema's zijn afkomstig van het manifest "Over Informatie Gesproken" van de gelijknamige maatschappelijke coalitie. Ze omvatten onder andere het verbeteren van de toegankelijkheid van informatie, het betrekken van burgers bij besluitvormingsprocessen en het stimuleren van een cultuuromslag naar meer openheid binnen overheidsorganisaties.

Het Actieplan Open Overheid is een (niet uitputtende) bundeling van inspanningen om tot een open overheid te komen. Het plan bevat zowel bestaande initiatieven als nieuwe acties. Het doel is om ervoor te zorgen dat iedereen, ongeacht achtergrond of vaardigheden, toegang heeft tot en kan profiteren van de mogelijkheden die een open overheid biedt. Het Actieplan Open Overheid is iets anders dan het Meerjarenplan Openbaarheid en Informatiehuishouding van de Rijksoverheid, dat gericht is op het duurzaam toegankelijk maken van informatie en het verbeteren van de informatiehuishouding in het kader van de Wet open overheid (Woo).

Het vorige Nederlandse actieplan kreeg een positieve beoordeling in een onafhankelijke evaluatie, en de zelfevaluatie van dat plan is te vinden op de OGP-website. Het vijfde actieplan is tot stand gekomen door intensieve samenwerking tussen de overheid en het maatschappelijk middenveld en kennisinstellingen. Het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties heeft daarbij een coördinerende rol.

1. Inleiding

Nederland is sinds 2011 lid van het Open Government Partnership (OGP). Als onderdeel van dit lidmaatschap heeft Nederland voorheen elke twee jaar een Actieplan Open Overheid opgesteld en uitgevoerd. Dit actieplan is het vijfde en heeft voor het eerst een looptijd van vier jaar (2023-2027). De periode van vier jaar zorgt voor continuïteit en duurzaamheid in de betrokkenheid van stakeholders bij het actieplan en het OGP-proces. Het Actieplan Open Overheid draagt eraan bij dat overheidsorganisaties, maatschappelijke organisaties en burgers samenwerken aan een opener overheid.

Het vertrouwen in de overheid is een belangrijke pijler van onze democratie. Dit vertrouwen is de laatste jaren onder druk komen te staan. Door ruimer en actiever informatie te delen neemt de transparantie rondom beleidskeuzes toe, wat het vertrouwen in de overheid kan vergroten. Openheid draagt ook bij aan het goed functioneren van de overheid. Het is nodig voor het uitvoeren van haar taken. Een goede informatiehuishouding stelt de overheid daarbij in staat om op een betrouwbare en transparante wijze haar taken uit te voeren. Journalisten, burgers en onderzoekers worden zo beter en sneller geholpen. Het bevorderen van openheid en openbaarheid zijn belangrijke kernwaarden van de Nederlandse democratische rechtsstaat.

Naast het beschikbaar stellen van informatie is het van belang om de informatierelatie tussen de overheid en burgers te verbeteren en als overheid responsief te zijn. Open overheid betekent niet alleen meer informatie vrijgeven, het betekent ook luisteren naar burgers, verantwoording afleggen voor beleid en processen verbeteren op basis van feedback. De individuele keuzes van ambtenaren spelen hierbij een belangrijke rol en bepalen de kwaliteit van onze dienstverlening. Dat vraagt om ambtelijk vakmanschap en aandacht voor het werken aan openbaarmaking. Het vijfde Nederlandse Actieplan Open Overheid bevat actiepunten die aansluiten bij deze ontwikkelingen. Bijvoorbeeld door het actief verzamelen van ideeën en standpunten van burgers via digitale platforms, het in kaart brengen van de behoefte aan informatie van verschillende doelgroepen en het bevorderen van een cultuuromslag naar meer openheid binnen overheidsorganisaties.

Rond het actieplan is in de loop der jaren een actief netwerk ontstaan van professionals die zich binnen en buiten de overheid inzetten voor een opener overheid. Elk kwartaal komen de actiehouders en stakeholders bij elkaar om de voortgang te bespreken, om kennis en ervaring uit te wisselen en om elkaar waar mogelijk te helpen. Dit zijn diverse partijen van binnen en buiten de overheid, waaronder Open State Foundation, het Instituut voor

Maatschappelijke Innovatie, Netwerk Democratie, Transparency International Nederland en de Nederlandse tak van Internet Society (Isoc). Een nieuw actieplan komt altijd in samenwerking met meerdere partners van binnen en buiten de overheid tot stand.

Het actieplan valt onder het rijksbrede Programma Open Overheid (POO). Het actieplan is qua scope breder dan het POO, zowel wat betreft onderwerpen als betrokkenen. Het actieplan beslaat alle overheidslagen en ook maatschappelijke stakeholders. Ook bouwen we voort op wat in de voorgaande actieplannen is gerealiseerd. Tegelijkertijd is extern gespiegeld of de thema's die hierdoor naar voren kwamen aansluiten op de maatschappelijke behoefte en haalden we op wat er nog meer leeft. Om de krachten tussen overheid en maatschappelijk middenveld te bundelen is het actieplan een intensieve samenwerking aangegaan met de maatschappelijke coalitie Over Informatie Gesproken.

Daarom is dit actieplan ingedeeld naar de verschillende oplossingsrichtingen die de maatschappelijke coalitie in haar [manifest Over Informatie Gesproken](#) voorstelt:

1. De burger is eigenaar van zijn eigen informatie
2. Toegankelijkheid verbeteren
3. Gelijkwaardige informatiepositie burgers
4. Verbeteren actieve en passieve openbaarheid
5. Dialoog over informatiebehoeften en onderzoek
6. Bewustzijn, opleiding, cultuurverandering en experimenten
7. De ambtelijke eed wordt aangepast

Het actieplan is tot stand gekomen met de actieve inbreng van partners uit het maatschappelijk middenveld, waardoor het een mooi voorbeeld is van open co-creatie. Ook bij de uitvoering van de actiepunten streven we naar een gezamenlijke aanpak, waarbij we investeren in de betrokkenheid van relevante stakeholders uit verschillende lagen binnen en buiten de overheid. Deze samenwerking wordt de komende tijd onverminderd voortgezet.

2. Open overheid inspanningen tot dusver

Wet open overheid (Woo)

Dit is het eerste Actieplan Open Overheid na de inwerkingtreding van de Wet open overheid (Woo) sinds 1 mei 2022. De Woo is de opvolger van de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) en regelt het recht van burgers op informatie van de overheid. Zo krijgt iedereen inzicht in het handelen van de overheid. Iedereen kan op die manier de overheid controleren en krijgt de mogelijkheid om invloed uit te oefenen. Uitgangspunt hierbij is dat iedereen recht heeft op overheidsinformatie. Daarom is in beginsel alle overheidsinformatie openbaar. Alleen in uitzonderingsgevallen, om gerechtvaardigde belangen als privacy en veiligheid te waarborgen, wordt hiervan afgeweken.

Deze nieuwe wet schrijft een groot aantal open overheids-hervormingen wettelijk voor, zo omvat de Woo expliciet actieve openbaarmaking naast openbaarmaking van overheidsinformatie op verzoek. Door deze wettelijke verplichtingen ligt de nadruk van de open overheid inspanningen in Nederland op openbaarmaking en het verbeteren van de informatiehuishouding. Tegelijkertijd roept de Woo nieuwe vraagstukken op, die ook geadresseerd worden in dit vijfde actieplan. Bijvoorbeeld welke informatie actief openbaar moet worden gemaakt en op welke wijze dat tegemoetkomt aan de behoeften van verschillende doelgroepen.

Actieve openbaarmaking beslisnota's

Sinds Prinsjesdag 2022 worden de beslisnota's bij alle Kamerstukken openbaar gemaakt. Het gaat om de onderliggende nota('s) die de bewindspersoon heeft gebruikt om te besluiten over het te verzen-den stuk aan de Kamer. In een beslisnota zijn overwegingen, alternatieven, relevante feiten en risico's op een rij gezet voor de bewindspersoon. Door deze beslisnota's openbaar te maken wordt inzichtelijk en navolgbaar op welke manier beslissingen zijn gemaakt.

Actieve openbaarmaking onder de Woo (Woo-index)

De Woo verplicht bestuursorganen om informatie actief openbaar te maken: tenminste 17 categorieën van informatie, zoals bereikbaarheidsgegevens en onderzoeksrapporten. Deze verplichting wordt stapsgewijs, per categorie, ingevoerd. Momenteel wordt een

aantal categorieën al actief openbaar gemaakt, zoals wetten en Kamerstukken, vooruitlopend op de inwerkingtreding van die verplichting in de Woo. De overige categorieën worden dit jaar verder uitgewerkt, zodat voor bestuursorganen duidelijk is wat zij precies openbaar moeten gaan maken voor elke categorie. In de tweede helft van dit jaar wordt de Woo-index in gebruik genomen en kunnen bestuursorganen hierop aansluiten om hun informatie openbaar te maken. Daarmee wordt deze informatie op een centrale plaats vindbaar en doorzoekbaar.

Openbaarmaking op verzoek

De Woo regelt dat iedereen recht heeft op toegang tot publieke informatie zonder daarvoor een reden op te geven. Wel gelden een aantal uitzonderingen, zoals bijvoorbeeld persoonsgegevens of bedrijfsgegevens die vertrouwelijk met de overheid zijn gedeeld. Onder de Woo moet de overheid een verzoek tot openbaarmaking van informatie (een Woo-verzoek) sneller afhandelen dan daarvoor, namelijk binnen 4 weken met 2 extra weken voor complexe of grote verzoeken. Op dit moment is dat in de uitvoering nog niet de praktijk.

Overheidsorganisaties werken hard aan het verbeteren van de afhandeling van verzoeken, met als doel meer verzoeken sneller af te handelen. Zo zijn de volgende maatregelen genomen om de afhandeling van Woo-verzoeken te verbeteren:

- Er is bij de inwerkingtreding van de Woo een openbare rijksbrede Woo-instructie opgesteld zodat rijksorganisaties Woo-verzoeken op eenzelfde manier afhandelen.
- Er zijn meerdere communicatiemiddelen, handreikingen en opleidingen ontwikkeld voor medewerkers en leidinggevenden als ondersteuning bij het uitvoeren van de Woo.
- Veel overheidsorganisaties maken op dit moment gebruik van Woo-hulptooling (denk hierbij aan Zoek- en Vind-software, en laksoftware).
- Bij diverse organisaties is de capaciteit uitgebreid om informatieverzoeken af te handelen.
- Een aantal departementen is in 2023 gestart met zogeheten Woo-pilots waarbij maatregelen worden genomen om het Woo-proces te versnellen en te verbeteren.
- Tot slot hebben rijksorganisaties in de eigen organisatie verschillende maatregelen genomen om het proces van de afhandeling van Woo-verzoeken te optimaliseren.

Verbetering informatiehuishouding

Om snel en volledig informatie te kunnen verstrekken is een informatiehuishouding die op orde is cruciaal. In reactie op het [rapport 'Ongekend onrecht'](#) van de Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag (POK) is in 2022 een plan gepubliceerd voor de verbetering van de informatiehuishouding van de Rijksoverheid ([actieplan 'Open op orde'](#)). De actualisatie van dit plan wordt meegenomen in het Meerjarenplan Openbaarheid en Informatiehuishouding waarvan is toegezegd het in 2023 voor het nieuwe parlementaire jaar naar de Tweede Kamer te sturen.

Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding

In 2022 is het Adviescollege Openbaarheid en Informatiehuishouding (ACOI) ingesteld. In 2022 zijn de voorzitter en drie leden van het college benoemd. Het adviescollege adviseert gevraagd en ongevraagd de regering en het parlement over de uitvoering van de regels over openbaarmaking van publieke informatie. Daarnaast bemiddelt het college tussen bestuursorganen en beroepsmatige verzoekers om informatie die een klacht bij het adviescollege hebben ingediend over de wijze waarop het bestuursorgaan publieke informatie openbaar maakt en bevordert het de toepassing van de Woo.

Open Overheid op Lokaal en Regionaal Niveau

Ook lokale en regionale overheden zetten zich actief in voor een open overheid. De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) ondersteunt gemeenten via het project 'Grip op Informatie', dat gemeenten helpt hun informatiehuishouding te organiseren, actief overheidsinformatie openbaar te maken en als open data beschikbaar te stellen. De VNG organiseert jaarlijks meerdere kennisdelingsevenementen, zoals de 'Week van Grip op Informatie', waar gemeenten en andere overheidsorganisaties samen aan deze onderwerpen werken. Op de [webpagina van het project](#) zijn alle webinars te vinden, met bijbehorende presentaties, Q&A's en handreikingen. Ook is er een [Kennisbank Grip op Informatie](#). Naast de vele praktische middelen zijn er sinds het najaar van 2022 ook twee ambassadeurs voor het project aan de slag. De oud-burgemeesters zetten zich in voor het versnellen van de implementatie van de Woo en het vergroten van het bestuurlijk bewustzijn over een transparante overheid.

Op provinciaal niveau werken de twaalf provincies samen aan actieve openbaarmaking in het Interprovinciaal Overleg (IPO). Zij bundelen hun inspanningen om documenten openbaar te maken en zich aan te sluiten bij het algoritmeregister. Ook de Unie van Waterschappen (UWV) zet in op actieve openbaarmaking van informatie en openbaarmaking op verzoek bij waterschappen.

Zij passen informatiesystemen en bedrijfsprocessen aan en creëren bewustzijn bij medewerkers over het belang van openbaarmaking. Deze gezamenlijke inspanningen dragen bij aan een meer open en transparante overheid op lokaal en regionaal niveau.

Leren van internationale ervaringen

Universiteit Leiden heeft in opdracht van de minister van BZK in 2022 een [internationaal rechtsvergelijkend onderzoek](#) uitgevoerd over de wetgeving voor openbaarmaking van overheidsinformatie in zes verschillende landen. Zweden, Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, Duitsland, Slovenië en Estland zijn onderzocht. Ook zijn in 2022 en 2023 verschillende (digitale) werkbezoeken afgelegd aan OGP-leden. Denemarken, Estland, Finland, Letland en Noorwegen deelden kennis en kunde over open overheid. Van de uitkomsten van de bezoeken is een [publicatie](#) gemaakt. Door over de grens te kijken, kunnen mogelijk *best practices* worden gevonden die Nederland zou kunnen overnemen.

Voortbouwen op eerdere actieplannen

Voor dit vijfde actieplan zijn we niet bij nul begonnen. We bouwen voort op de ervaringen die zijn opgedaan tijdens de ontwikkeling en uitvoering van de eerdere vier actieplannen. Die lessen worden aangereikt in onafhankelijke reviews van het Independent Reporting Mechanism (IRM) van het Open Government Partnership (OGP) en zijn opgetekend in zelfevaluaties. Het oordeel over het vorige actieplan in de [meest recente review](#), is dat ondanks interne verschuivingen en concurrerende prioriteiten binnen de overheid het uitvoeringsniveau hoog bleef. 10 van de 13 actiepunten werden grotendeels of volledig uitgevoerd. Naast de onafhankelijke reviews vraagt het OGP om zelfevaluaties. Een aantal aandachtspunten die in de meest recente zelfevaluatie naar voren komen zijn de volgende:

- Betrokkenheid en enthousiasme van individuen betekent niet automatisch betrokkenheid vanuit een organisatie als geheel. Het is goed hiervan bewust te zijn en te informeren naar draagvlak binnen de organisatie.
- Het is belangrijk ervoor te zorgen dat verwachtingen realistisch zijn en om helder te zijn over wat de (formele) status van input is tijdens de consultatiefase van het actieplan. Daarbij zijn er vaak wensen waarbij het ministerie van BZK als coördinator van het plan afhankelijk is van de bereidwilligheid van andere ministeries en organisaties, omdat onderwerpen daar zijn belegd.
- Daarnaast is het van groot belang om zorgvuldig aandacht te besteden aan follow-up door te laten weten wat er met de input gebeurt en hoe mensen de ontwikkeling en uitvoering van het actieplan kunnen volgen (via open-overheid.nl).

3. Totstandkoming van het actieplan

Co-creatie

Bij de totstandkoming en uitvoering van het vijfde Actieplan Open Overheid staat co-creatie centraal. Bij de ontwikkeling van het plan heeft het ministerie van BZK samengewerkt met medeoverheden en maatschappelijke organisaties. In dit nieuwe actieplan worden lessen uit bijeenkomsten met stakeholders, ervaringen uit eerdere actieplannen, de onafhankelijke evaluaties van het Independent Review Mechanism (IRM) meegenomen.

Maatschappelijke coalitie Over Informatie Gesproken

Omdat in 2020 vanuit het Actieplan Open Overheid een vergelijkbaar initiatief startte, de Alliantie Open Overheid, is in 2022 besloten de alliantie op te laten gaan in de maatschappelijke coalitie. Bij de maatschappelijke coalitie zijn veel partijen aangesloten, afkomstig uit maatschappelijk middenveld, overheid, bedrijfsleven en wetenschap. O.a. Open State Foundation, NLdigital, het Instituut voor Maatschappelijke Innovatie (IMI), Nationaal Archief en het Rijksprogramma Duurzaam Digitale Informatiehuishouding (RDDI) zijn betrokken. De coalitie streeft naar een gelijkwaardige informatierelatie tussen burgers en overheid. Een relatie waarin burgers mede-eigenaar zijn van informatie en zo bijdragen aan een sterke democratie.

Op 17 november 2022 presenteerde de maatschappelijke coalitie een manifest waarin zeven zorgen en zeven oplossingsrichtingen werden gepresenteerd in het kader van de informatierelatie tussen overheid en burgers. De coalitie en het ministerie hebben nauw samengewerkt om deze oplossingsrichtingen in het vijfde actieplan te laten landen.

In het manifest worden zeven oplossingsrichtingen genoemd die bepalend zijn voor de structuur en inhoud van dit actieplan:

1. De burger is eigenaar van zijn eigen informatie
2. Toegankelijkheid verbeteren
3. Gelijkwaardige informatiepositie burgers
4. Verbeteren actieve en passieve openbaarheid
5. Dialoog over informatiebehoeften en onderzoek
6. Bewustzijn, opleiding, cultuurverandering en experimenten
7. De ambtelijke eed wordt aangepast

Voor sommige van deze oplossingsrichtingen geldt dat hier al grote stappen in zijn en worden gezet. Zo verandert voor het eerst in 25 jaar de ambtseed die ambtenaren bij hun indiensttreding bij de overheid afleggen. De nieuwe ambtseed maakt nog duidelijker dat wie bij de overheid werkt niet voor zichzelf werkt, maar in dienst van de samenleving. Binnen deze eed wordt expliciet benadrukt dat het zorgvuldig omgaan met informatie en het bevorderen van een open overheid essentiële elementen van deze dienst zijn.

Thema's met toelichting

I. De burger is eigenaar van zijn eigen informatie

De overheid beschikt voor bepaalde dienstverlening noodzakelijkerwijs over veel informatie over het doen en laten van burgers. Anderzijds hebben diezelfde burgers vaak weinig inzicht in welke gegevens over hen worden verzameld en hoe deze worden gebruikt. Het is cruciaal dat er een balans wordt gevonden tussen de informatie die de overheid nodig heeft en de rechten van burgers. Door een sterkere informatiepositie voor burgers na te streven, kunnen we een evenwichtiger systeem creëren dat zowel de belangen van de overheid als de bescherming van de privacy van burgers respecteert.

II. Toegankelijkheid verbeteren

Het is belangrijk dat overheidsinformatie toegankelijk is voor alle burgers, ongeacht hun digitale vaardigheden. Dit betekent dat burgers altijd de mogelijkheid moeten hebben om op een voor hen toegankelijke (niet-digitale) manier zaken te doen met de overheid. Dit bevordert gelijkheid en inclusiviteit zodat niemand wordt uitgesloten van belangrijke informatie en diensten. Bovendien wordt overheidsinformatie momenteel niet altijd op een toegankelijke wijze opgeslagen en beschikbaar gesteld, wat het vinden en hergebruiken van informatie bemoeilijkt. Verbetering hiervan is van groot belang om de toegang tot overheidsinformatie voor iedereen te vergroten.

III. Gelijkwaardige informatiepositie burgers

Een belangrijk uitgangspunt in een democratische rechtsstaat is dat burgers toegang moeten hebben tot dezelfde publieke informatie als de overheid zelf. Deze publieke informatie wordt immers gefinancierd met publieke middelen en moet in beginsel toegankelijk zijn voor het publiek. Hoewel er uitzonderingen gelden, zoals de AVG en gegevens met betrekking tot strafrechtelijk onderzoek of staatsveiligheid, is transparantie

essentieel. Bovendien moeten burgers op basis van gelijke informatie actief kunnen deelnemen aan het democratisch proces door samen met de overheid inbreng te leveren in het beleidsvormingsproces.

IV. Verbeteren actieve en passieve openbaarheid

De Wet Open Overheid (Woo) is een belangrijke stap naar een meer open en transparante overheid. Er zijn echter nog verbeteringen nodig. De uitvoering van de Woo verloopt op sommige punten moeizaam, bijvoorbeeld wat betreft de afhandelings-termijnen van Woo-verzoeken. Rijksbreed worden inspanningen geleverd om dit te verbeteren en te versnellen, zoals beschreven in hoofdstuk 2 over Open Overheid Inspanningen tot Dusver. Tegelijkertijd is er nog veel werk te verzetten. Daarbij is het wenselijk dat de verbetering van actieve openbaarmaking en openbaarmaking op verzoek ook vanuit een maatschappelijk perspectief wordt benaderd.

V. Dialoog over informatiebehoeften en onderzoek

Openbaarmaking van overheidsinformatie dient de samenleving. Daarom is het essentieel dat de overheid burgers, maatschappelijke organisaties en bedrijven betreft bij het ontwikkelen van beleid ten aanzien van informatie en participatie in het beleidsvormingsproces. Door onderzoek en dialoog met burgers inventariseren we hun behoeften op het gebied van informatievoorziening, -ontsluiting en -vernietiging. Op deze manier streven we naar versterking van de informatierelatie tussen overheid en samenleving.

VI. Bewustzijn, opleiding, cultuurverandering en experimenten

Om een vooruitstrevend openbaarmakingsbeleid te realiseren, is een open werkcultuur een vereiste. Het is belangrijk burgers, ambtenaren en bestuurders bewust te maken van de waarde van informatie. Dit kan onder andere worden bereikt door de ontwikkeling van voorlichtingsmateriaal waarin het belang van het werken met open, toegankelijke, eenvoudige en duidelijke informatie wordt benadrukt. Echter, dit alleen is niet voldoende. Het vergt voortdurende inzet en aandacht vanuit de ambtenaren zelf om ons bewust te worden van ons handelen. Door een cultuurverandering te stimuleren waarbij ambtenaren primair handelen in het belang van de samenleving, dragen we bij aan een vernieuwde bestuurscultuur.

VII. De ambtelijke eed wordt aangepast

De ambtseed en -belofte die rijksambtenaren bij hun aantreden afleggen, is voor het eerst in 25 jaar herzien. De nieuwe ambtseed benadrukt de essentie van het werken bij de overheid: het dienen van de samenleving. De herziene tekst besteedt extra aandacht aan het dragen van verantwoordelijkheid voor een open overheid. Om betekenis te geven aan de nieuwe ambtseed, zullen er op verschillende plaatsen en momenten sessies worden georganiseerd en gesprekken worden gevoerd. Door samen te verkennen wat werken aan een open en transparante overheid in

de praktijk betekent, zorgen we ervoor dat de ambtseed effectief wordt nageleefd binnen overheidsorganisaties, zowel door nieuwe als bestaande medewerkers.

Tijdlijn

Een nieuw actieplan komt altijd tot stand in samenwerking met een diversiteit aan partners van binnen en buiten de overheid. De ontwikkeling van het Vijfde Actieplan Open Overheid is in 2022 begonnen met verkennende gesprekken binnen en buiten het ministerie van BZK. Tijdens de Programmaraad van het Programma Open Overheid, het Interdepartementaal Overleg Open Overheid, en een bijeenkomst met actiehouders en stakeholders werd het nieuwe actieplan aangekondigd en een oproep gedaan om inbreng te leveren. Onderstaand een overzicht van overleggen en bijeenkomsten waar het Actieplan Open Overheid op de agenda stond:

- Actiehoudersbijeenkomst met stakeholders – 30 maart 2022
- Programmaraad Open Overheid – 7 april 2022
- Interdepartementaal Overleg Open Overheid – 14 april 2022
- Interdepartementaal Woo-overleg
- Stakeholderbijeenkomst – 21 september 2022
- Bijeenkomst met stakeholders en Alan Wu (contactpersoon OGP) – 7 oktober 2022
- Koepeloverleg – 1 mei 2023
- Vanaf begin 2023 heeft er wekelijks overleg plaatsgevonden tussen het POO en de MCOIG

Naast bovenstaande overleggen en bijeenkomsten zijn er veel gesprekken gevoerd en kleiner verband en één op één met (potentiële) actiehouders en andere betrokkenen.

Communicatie

Om een brede doelgroep van burgers en professionals te betrekken bij het proces rond het Actieplan Open Overheid wordt gebruik gemaakt van de website open-overheid.nl. Deze website bevat informatie over de eerdere actieplannen en de uitvoering daarvan. Ook biedt het informatie over de ontwikkeling van het vijfde actieplan en nodigt het iedereen uit om input te leveren en deel te nemen aan de maatschappelijke coalitie Over Informatie Gesproken.

4. Actiepunten

I. De burger is eigenaar van zijn eigen informatie

1. Grip op eigen gegevens

Actiehouder: Waag Futurelab

In samenwerking met: Ministerie van BZK, Maatschappelijke coalitie Over Informatie Gesproken

Looptijd: september 2023 - december 2023

De overheid beschikt voor bepaalde dienstverlening noodzakelijkerwijs over veel informatie over het doen en laten van burgers, maar vaak weten burgers niet goed welke gegevens over hen worden verzameld en hoe deze worden gebruikt. Door middel van een onderzoek geeft dit actiepunt inzicht in de beschikbare instrumenten waarmee burgers meer grip kunnen krijgen op hun eigen gegevens. Om dit inzicht op een toegankelijke manier te bieden, wordt een infographic gemaakt. Deze infographic laat op een duidelijke manier zien welke mogelijkheden er bestaan om grip te krijgen op eigen gegevens. Daarnaast wordt een onderzoeksrapport opgesteld voor degenen die meer achtergrondinformatie willen hebben.

II. Toegankelijkheid verbeteren

2. Openbaarheidscentrum Amsterdam

Actiehouder: Gemeente Amsterdam

In samenwerking met: Open State Foundation

Looptijd: september 2023 - december 2024

Gemeente Amsterdam werkt aan het Openbaarheidscentrum Amsterdam. Iedereen met een informatievraag kan terecht bij het Openbaarheidscentrum. Bij het Openbaarheidscentrum word je geholpen bij het zoeken, vinden en gebruiken van informatie: zowel digitaal als fysiek. Daarnaast is het Openbaarheidscentrum de plek voor dialoog over de open overheid, de plek om samen met gebruikers te ontwerpen, de plek voor kennisontwikkeling en kennisdeling en de plek waar we tegenspraak organiseren.

3. FAIR Woo dossiers

Actiehouder: Universiteit van Amsterdam

In samenwerking met: Ministerie van BZK, Rijksprogramma voor Duurzaam Digitale Informatiehuishouding (RDDI), VNG, IPO, Waterschappen, IMI, Open State Foundation, Nationaal Archief, Open webconcept

Looptijd: september 2023 - december 2023

Dit actiepunt is gericht op het publiceren van het resultaat van Woo-verzoeken volgens de FAIR-principes: Findable (vindbaar), Accessible (toegankelijk), Interoperable (uitwisselbaar) en Reusable (herbruikbaar). Dit zorgt er bijvoorbeeld voor dat documenten

beter doorzoekbaar worden. Het actiepunt richt zich op het vergroten van bewustwording via het Woo-coördinatorenoverleg van de VNG en het IPO, vakliteratuur en een website met *best practices*. Ook wordt technische ondersteuning geboden aan bestuursorganen en wordt de FAIR Woo Publicatie Award uitgereikt om bestuursorganen te erkennen en aan te moedigen om herbruikbare informatie te publiceren.

4. Open standaarden

Actiehouder: Forum Standaardisatie

In samenwerking met: Overheidsbreed Beleidsoverleg Digitale Overheid (OBDO)

Looptijd: september 2023 - november 2027

Forum Standaardisatie wil het gebruik van en de verantwoording over het toepassen van open standaarden bevorderen. Forum Standaardisatie meet (half)jaarlijks het gebruik van open standaarden die verplicht zijn voor de meeste overheidsorganisaties, zoals vermeld op de 'pas toe of leg uit'-lijst. Uit deze evaluaties blijkt dat er nog veel ruimte is voor verbetering. Gelukkig hebben deze metingen wel een positief effect op de toepassing van open standaarden. Daarnaast is er het voornemen om een evenement te organiseren over openheid, waarbij onderwerpen zoals open source, open data en open overheid aan bod komen. Het doel hiervan is het vergroten van bewustzijn, het overtuigen van het belang van het gebruik van open standaarden, het stimuleren van actie en het verkrijgen van bestuurlijke steun.

5. Meerjarenplan Openbaarheid en Informatiehuishouding Rijksoverheid

Actiehouder: Ministerie van BZK

In samenwerking met: Rijksoverheid en medeoverheden

Looptijd: september 2023

Momenteel wordt de informatie van de Rijksoverheid vaak pas geordend en toegankelijk gemaakt wanneer er een informatieverzoek wordt ingediend of wanneer de informatie na twintig jaar wordt overgedragen aan het Nationaal Archief. Dit zorgt ervoor dat veel informatie moeilijk te vinden is en dat het verwerken van informatieverzoeken veel tijd en moeite kost. Het oplossen van dit probleem is een complexe uitdaging die veel inspanning en tijd vergt van de rijksorganisaties. Het meerjarenplan richt zich op het verbeteren van zowel de informatiehuishouding als de openbaarmaking van overheidsinformatie, zodat deze problemen gezamenlijk kunnen worden aangepakt. Het meerjarenplan beschrijft hoe de Rijksoverheid haar digitale overheidsinformatie duurzaam toegankelijk gaat maken, zodat deze beter vindbaar en doorzoekbaar is. Het bevat zowel een langetermijnvisie als concrete stappen die op korte termijn worden gezet.

III. Gelijkwaardige informatiepositie burgers

6. Informatiepositie van burgers in geschillen met de overheid

Actiehouder: Universiteit Leiden

In samenwerking met: Ministerie van JenV, Ministerie van BZK, IMI

Looptijd: oktober 2023 - juni 2024

In een bestuursrechtelijke procedure is het belangrijk dat er sprake is van een gelijke informatiepositie tussen burgers en de overheid. In praktijk wordt echter vaak gesteld dat er sprake is van een informatieongelijkheid tussen beide partijen. Om dit probleem aan te pakken, wordt door middel van een onderzoek vastgesteld welke concrete knelpunten burgers en bedrijven ervaren en wat mogelijke oplossingen zijn. Het onderzoek leidt tot een rapport dat wordt aangeboden aan de ministeries van BZK en JenV, en aan de rechterlijke macht. Daarnaast wordt een expertbijeenkomst georganiseerd om de betrokken stakeholders bewust te maken van het vraagstuk.

7. Open Parlement

Actiehouder: ProDemos

In samenwerking met: Relevante partners

Looptijd: september 2023 - december 2026

Een open overheid begint bij de basis: burgers die de spelregels van de democratie en de rechtsstaat kennen en weten wat zij zelf kunnen doen om invloed uit te oefenen. ProDemos speelt een belangrijke rol in het toegankelijk maken van de democratie en de rechtsstaat voor een breed publiek. ProDemos wil zoveel mogelijk mensen in Nederland informeren en betrekken bij de democratie. Dit doen ze door activiteiten te organiseren die de kennis en vaardigheden vergroten om deel te nemen aan de democratie. Ze richten zich op jongeren, met een speciale focus op het mbo-onderwijs, en streven naar een breder publiek van volwassenen. ProDemos zorgt er ook voor dat mensen geïnformeerd kunnen stemmen bij verkiezingen en werkt samen met partners om de toekomst van een nieuw parlementair Bezoekerscentrum te bespreken.

8. Burgerparticipatie versterken met digitale tools

Actiehouder: Ministerie van BZK

In samenwerking met: ICTU

Looptijd: september 2023 - december 2025

De Nederlandse overheid wil burgers actief betrekken bij het vinden van beleidsoptlossingen voor maatschappelijke uitdagingen. Hiervoor zullen AI-gedreven digitale tools voor burgerconsultatie en consensus (ofwel eConsultatie) worden ingezet en verder

worden ontwikkeld. Uit onderzoek blijkt dat betrokkenheid van burgers via eConsultatie de kwaliteit van overheidsbesluitvorming kan verbeteren. De Pol.is tool biedt een laagdrempelig platform waarop burgers en beleidsmakers voorstellen kunnen doen, erover kunnen stemmen en kunnen reflecteren op groepsinput. Het ministerie van BZK wil de Pol.is-tool verder te ontwikkelen voor nationaal gebruik. Het beoogde resultaat is een open-source platform dat voldoet aan de Web Accessibility Guidelines, veilig, privacybestendig en AVG-compliant is. Tegen 2025 is het streven van het ministerie om ten minste drie mogelijkheden te bieden voor participatie in beleidsvorming via Pol.is. Het gebruik van eConsultatietools zorgt ervoor dat de wensen en ideeën van burgers beter worden meegenomen in beleidsvorming.

IV. Verbeteren actieve en passieve openbaarheid

9. Invoeringstoets Woo

Actiehouder: Ministerie van BZK

In samenwerking met: Andere ministeries, bestuursorganen en medeoverheden, Adviescollege Openbaarheid & Informatiehuishouding (ACOI), de Regeringscommissaris Informatiehuishouding, Hoge Colleges van Staat, en Woo-verzoekers

Looptijd: september 2023

Een jaar na de inwerkingtreding van de Woo wordt een invoeringstoets uitgevoerd om de feitelijke voortgang en eventuele knelpunten van de wet te evalueren. Een onafhankelijk extern onderzoeksbureau voert een inventarisatiestudie uit om de ervaren knelpunten en *best practices* in kaart te brengen. Bij de start van de invoeringstoets wordt een participatief element aan de voorkant geborgd in de vorm van verkennende gesprekken met verschillende partijen. Hierdoor kan die input worden meegenomen bij de enquête en interviews. Daarnaast kent het einde van de invoeringstoets ook een participatieve validatiesessie om met verschillende partijen na te denken over scenario's. Op basis hiervan en met inachtneming van het rechtsvergelijkend onderzoek naar openbaarheidswetgeving zal het onderzoeksbureau aanbevelingen doen voor de geïdentificeerde knelpunten. Het rapport wordt aan de Minister van BZK aangeboden en vervolgens naar de Tweede Kamer gestuurd. Dit rapport dient als input voor verdere beleidskeuzes om de toegang tot overheidsinformatie te verbeteren en de uitvoerbaarheid van de Woo door bestuursorganen te optimaliseren. Na de invoeringstoets wordt het Adviescollege Openbaarheid & Informatiehuishouding (ACOI) en de Regeringscommissaris Informatiehuishouding gevraagd om te reflecteren op de uitkomsten en een advies uit te brengen.

10. Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk

Actiehouder: Ministerie van BZK

In samenwerking met: Andere ministeries

Looptijd: jaarlijks vanaf 2023

Met de Woo is een belangrijke stap gezet naar een meer open overheid. Een belangrijk onderdeel van de Woo is dat iedereen een bestuursorgaan kan verzoeken om informatie openbaar te maken. Het bestuursorgaan moet binnen vier plus twee weken beslissen over het openbaar maken van de informatie. Zowel overheidsorganisaties als maatschappelijke organisaties geven aan dat het afhandelen van Woo-verzoeken te veel tijd in beslag neemt. De wettelijk voorgeschreven termijn van binnen zes weken wordt in veel gevallen niet gehaald. Wat de precieze cijfers zijn, was een tijd lang niet bekend. Vanaf 2023 wordt jaarlijks gerapporteerd over de tijdsduur van de afhandeling van informatieverzoeken bij de Rijksoverheid in de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk (JBR) om de transparantie en openheid van de Rijksoverheid te verbeteren.

11. Open data

Actiehouder: Ministerie van BZK

In samenwerking met: VNG, Geonovum, Interbestuurlijke Datastrategie (IBDS)

Looptijd: september 2023 - december 2027

Overheidsorganisaties produceren en gebruiken een grote verscheidenheid aan data voor hun publieke taken. Het benutten van open data kan ondernemerschap stimuleren, innovatie bevorderen en bijdragen aan het aanpakken van maatschappelijke uitdagingen. Momenteel wordt het potentieel van open data in Nederland echter niet volledig benut. De Europese *high value* dataset verordening biedt de kans om de beschikbaarheid van open data te vergroten. Om het volledige potentieel te benutten, is het essentieel om ondersteuning te bieden bij de implementatie van de verordening. Dit wordt gerealiseerd door in te zetten op het vergroten van de betrokkenheid van overheidsorganisaties, sturingskwesties aan te pakken en handvatten te bieden voor privacykwesties.

12. Open Source Program Office

Actiehouder: Ministerie van BZK

In samenwerking met: Belastingdienst, VNG, Provincie Zuid-Holland, Kadaster, Alliander, NL Net, SIDN Fonds, Open State Foundation, Public Spaces, Foundation for Public Code

Looptijd: januari 2024 - december 2027

Open source software is essentieel geworden in de ICT-infrastructuur van de Nederlandse overheid vanwege verschillende voordelen. Het openbaar maken van de broncode zorgt voor transparantie, vertrouwen en samenwerking met ketenpartners, medeoverheden en burgers. Het vergroot ook de veiligheid, efficiëntie en innovatie. Het ministerie van BZK heeft al stappen

gezet door broncodes vrij te geven via een 'BZK Github', zoals die van de DigiD-app. Ook de Europese digitale identiteit (eID) wordt open source ontwikkeld. Om open source werken te bevorderen en te ondersteunen, wordt binnen BZK een Open Source programmabureau opgericht, ook wel bekend als een Open Source Program Office (OSPO). Kennis, ervaringen en bijeenkomsten met betrekking tot het open source werken worden gedeeld via een nieuwsbrief en de website [Open source \(pleio.nl\)](https://open-source.nl).

13. Open inkoop

Actiehouder: Ministerie van BZK

In samenwerking met: Andere ministeries,

Inkoopuitvoeringscentra van het Rijk (IUC's), Open State Foundation, Open Contracting Partnership (OCP)

Looptijd: januari 2024 - januari 2026

Op 1 december 2022 is het openbare platform Rijksinkoop, genaamd "Zakendoen met het Rijk", gelanceerd. Dit actiepunt beoogt het optimale gebruik van dit platform door zowel de verbetering van informatie als de uitbreiding van de scope naar alle aspecten van Rijksinkoop, en mogelijk zelfs naar provincies en gemeenten. Het open platform verbetert de toegang tot informatie over Rijksinkoop voor burgers, bedrijven en belangenorganisaties, waarbij de gewenste informatie op een toegankelijke manier wordt georganiseerd en toegelicht, inclusief de mogelijkheid om vervolgvragen te stellen. Dit actiepunt draagt bij aan het verkrijgen van optimale offertes voor inkoop met publieke middelen en bevordert transparante en inzichtelijke inkooppraktijken van het Rijk.

V. Dialoog over informatiebehoeften en onderzoek

14. Onderzoek naar informatiebehoeften en -protocollen

Actiehouder: Instituut Maatschappelijke Innovatie (IMI)

In samenwerking met: Ministerie van BZK, VNG, Maatschappelijke coalitie Over Informatie Gesproken, Open State Foundation, NVJ, NVOJ, Universiteit Leiden

Looptijd: maart 2024 - december 2024

Er is beperkt onderzoek gedaan naar de informatiebehoefte van gebruikers van overheidsinformatie. Dit actiepunt streeft ernaar dit aan te pakken door middel van een onderzoek naar de informatiebehoeften van de samenleving, en het onderzoeken van de mogelijkheden van informatieprotocollen. Hierbij worden gesprekken gevoerd met journalisten, maatschappelijke organisaties en ambtenaren. Door een beter begrip van de informatiebehoeften kan de overheid richtlijnen opstellen voor het actief openbaar maken van informatie met prioriteit. Dit zorgt ervoor dat Woo-gebruikers, zoals burgers, journalisten, wetenschappers en maatschappelijke organisaties, de informatie ontvangen waar ze behoefte aan hebben.

15. Maatschappelijke baten van transparantie

Actiehouder: Instituut Maatschappelijke Innovatie (IMI)

In samenwerking met: Ministerie van BZK, Nationaal Archief, VNG, RDDI, Open State Foundation, NVJ, NVOJ, Universiteit Utrecht, Universiteit Leiden

Looptijd: maart 2024 - december 2024

Er is de laatste jaren onderzoek gedaan naar de kosten van openbaarheid, maar er is minder aandacht besteed aan de maatschappelijke effecten en voordelen ervan. In het kader van discussies over transparantie van overheidsinformatie is het belangrijk om meer inzicht te krijgen in de baten van openbaarheid. Het actiepunt wil dit bereiken door het identificeren van maatschappelijke baten van openbaarheid via literatuuronderzoek, een analyse van Wob- en Woo-verzoeken van de afgelopen 15 jaar en interviews met betrokkenen. Dit actiepunt is gericht op een beter begrip van de voordelen van openbaarheid. Het zal leiden tot meer inzicht in de maatschappelijke baten die transparantie van bestuur oplevert.

16. Professionalisering van participatie

Actiehouder: Ministerie van IenW

In samenwerking met: Ministerie van BZK, Erasmus Universiteit Rotterdam, Hanze Hogeschool Groningen

Looptijd: oktober 2023 - november 2024

Het betrekken van belanghebbenden door middel van participatie is essentieel bij het ontwikkelen en uitvoeren van beleid. Beleidsmedewerkers willen ook graag participatie toepassen, omdat ze geloven dat beleid hierdoor verbeterd kan worden. Het Kennisknooppunt Participatie, opgericht door het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat, heeft als doel het vakgebied van participatie verder te ontwikkelen. Er wordt een geactualiseerde strategische kennisagenda gepubliceerd op basis van ervaringen, input en een kennisconferentie. Daarnaast wordt gekeken naar intensievere interdepartementale samenwerking op het gebied van participatie en wordt er een digitale tool ontwikkeld om ontwerpkeuzes voor participatieplannen te ondersteunen. Deze ontwikkelingen dragen bij aan het professionaliseren van het vakgebied participatie.

VI. Bewustzijn, opleiding, cultuurverandering en experimenten

17. Gids Ambtelijk Vakmanschap

Actiehouder: Ministerie van BZK

In samenwerking met: Voorlichtingsraad

Looptijd: oktober 2023 - december 2024

De Gids Ambtelijk vakmanschap van het ministerie van BZK geeft invulling aan de waarden die de basis vormen voor het werk van de overheid. Het geeft ambtenaren concrete handvatten en inspirerende voorbeelden om de waarden openheid en transparantie binnen een open overheid in praktijk te brengen.

Door middel van dialogen over openheid en openbaarheid krijgen de waarden betekenis in de dagelijkse werkpraktijk en leren ambtenaren gezamenlijk afwegingen te maken. Goede praktijkvoorbeelden worden vastgelegd ter inspiratie. Daarnaast wordt er onderzocht hoe morele jurisprudentie (*moresprudentie*) op basis van ervaringen kan worden ontwikkeld, om ambtenaren te ondersteunen bij kritieke momenten in hun werk. Deze ervaringen dragen bij aan de verdere ontwikkeling van de Gids en een open werkcultuur binnen de overheid.

VII. De ambtelijke eed wordt aangepast

De ambtseid en -belofte van rijksambtenaren is na 25 jaar herzien. De nieuwe eed benadrukt het dienen van de samenleving en het dragen van verantwoordelijkheid voor een open overheid. Om de nieuwe ambtseid betekenis te geven, zullen er diverse sessies en gesprekken worden georganiseerd. Hierin worden medewerkers aangemoedigd om zich uit te spreken en met elkaar in dialoog te gaan over het belang van open en transparant werken. Door het stimuleren van een cultuurverandering waarbij ambtenaren primair handelen in het belang van de samenleving, dragen we bij aan een vernieuwde bestuurscultuur.

5. Conclusie

Het vijfde Actieplan Open Overheid toont de voortdurende inzet van Nederland om een open en responsieve overheid te realiseren. Het streven naar een transparante en participatieve overheid is van groot belang om het vertrouwen van burgers in de democratische rechtsstaat te versterken. Dit actieplan benadrukt de waarde van openheid, verantwoording, het luisteren naar burgers en het verbeteren van processen op basis van feedback.

De invoering van de Wet open overheid (Woo) markeert een belangrijke mijlpaal in de inspanningen van Nederland om een opener overheid te realiseren. Deze wet beoogt meer transparantie en actieve openbaarmaking van overheidsinformatie. Concrete stappen in de richting van meer openheid en begrijpelijkheid van besluitvormingsprocessen zijn onder andere het vrijgeven van beslisnota's bij alle Kamerstukken en het actief openbaar maken van specifieke categorieën informatie onder de Woo

Het actieplan erkent ook het belang van een verbeterde informatie-relatie tussen de overheid en burgers. Door middel van digitale platforms en dialoog wil het actieplan de betrokkenheid van burgers vergroten en hun stem laten horen bij besluitvormingsprocessen. Het nastreven van een gelijkwaardige informatiepositie voor alle burgers en het bevorderen van bewustwording, opleiding en cultuurverandering binnen overheidsorganisaties zijn andere belangrijke aspecten die in het actieplan worden benadrukt.

Bovendien legt het actieplan de nadruk op samenwerking en co-creatie met maatschappelijke organisaties, bedrijven en kennisinstellingen. De maatschappelijke coalitie 'Over Informatie Gesproken' speelt hierbij een cruciale rol in het streven naar een gezamenlijke aanpak. Dit toont aan dat de weg naar een open overheid niet alleen een opdracht is voor de overheid, maar een gedeelde verantwoordelijkheid van alle betrokken partijen.

Hoewel er al aanzienlijke vooruitgang is geboekt, erkent het actieplan dat er nog veel werk aan de winkel is om de gewenste open overheid te bereiken. Het tijdig afhandelen van informatieverzoeken, het bevorderen van een cultuuromslag binnen overheidsorganisaties en het waarborgen van toegankelijkheid voor alle burgers blijven belangrijke uitdagingen.

In een tijd waarin het vertrouwen in overheden wereldwijd onder druk staat, toont Nederland met dit actieplan haar toewijding aan het bevorderen van openheid, participatie en verantwoording. De weg naar een open overheid is een gezamenlijke inspanning van de overheid, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen en burgers. Door voort te bouwen op eerdere inspanningen en samen te werken aan de doelstellingen van het actieplan, komt Nederland steeds dichterbij het bereiken van een open overheid waarin transparantie, participatie en verantwoording centraal staan.

Bijlage. Formats

I. De burger is eigenaar van zijn eigen informatie

De overheid beschikt voor bepaalde dienstverlening noodzakelijkerwijs over veel informatie over het doen en laten van burgers. Anderzijds hebben diezelfde burgers vaak weinig inzicht in welke gegevens over hen worden verzameld en hoe deze worden gebruikt. Het is cruciaal dat er een balans wordt gevonden tussen de informatie die de overheid nodig heeft en de rechten van burgers. Door een sterkere informatiepositie voor burgers na te streven, kunnen we een evenwichtiger systeem creëren dat zowel de belangen van de overheid als de bescherming van de privacy van burgers respecteert.

1. Grip op eigen gegevens

Actiepunt 1 – Grip op eigen gegevens			
Korte omschrijving van het actiepunt	In de huidige digitale samenleving staat informatie centraal, maar we hebben vaak geen duidelijk beeld van waar onze informatie allemaal naartoe gaat. Er is een disbalans ontstaan in de toegang tot informatie tussen overheden en bedrijven enerzijds en burgers anderzijds. Burgers zijn vaak niet op de hoogte van waar hun gegevens naartoe gaan, wie er gebruik van maakt en met welk doel. Door middel van een inventarisatie en drie <i>case studies</i> willen we burgers inzicht geven in de beschikbare instrumenten waarmee zij meer grip kunnen krijgen op hun gegevens.		
Hoofdactiehouders (organisatie)	Waag Futurelab		
Ondersteunende stakeholders	Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
	Ministerie van BZK, (Digitale Overheid)	Maatschappelijke coalitie Over Informatie Gesproken	
Looptijd	2023		

Probleemstelling

1. Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Burgers zijn zich vaak niet bewust van waar hun gegevens naartoe gaan, wie ze gebruikt en met welk doel. Dit heeft geleid tot groeiend wantrouwen tussen burgers, overheid en bedrijven.
- Wanneer gegevens niet correct worden gebruikt, kunnen burgers hier de nadelige gevolgen van ondervinden en is het vaak moeilijk om hun recht te halen. Dit werd bijvoorbeeld duidelijk in de Toeslagenaffaire, waarbij gegevens op een onjuiste manier werden ingezet, met persoonlijke drama's als gevolg.
- Dit onderzoek richt zich op het herstellen van het vertrouwen van burgers in de overheid en het verbeteren van de ongelijkwaardige informatierelatie tussen beide partijen. We onderzoeken manieren waarop burgers meer grip kunnen krijgen op hun gegevens en bieden handvatten om deze controle uit te kunnen oefenen. Door deze inspanningen streven we naar het bevorderen van het vertrouwen in de overheid.

2. Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- De oorzaken van het probleem zijn o.a.:
 - Er is een gebrek aan transparantie met betrekking tot:
 - Welke gegevens worden verzameld van burgers.
 - Waar deze gegevens naartoe gaan.
 - Hoe deze gegevens worden gebruikt en door wie.
 - Burgers hebben beperkte mogelijkheden om controle te krijgen over hun gegevens en het gebruik ervan.

Omschrijving van het actiepunt

1. Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- Er bestaat een Privacywet die bedoeld is om de gegevens van burgers te beschermen. Echter, voor burgers is het vaak niet duidelijk wat hun rechten zijn met betrekking tot gegevensbescherming, noch hoe zij deze rechten kunnen uitoefenen. Het is belangrijk om meer inzicht te bieden in deze kwestie. Daarnaast is het noodzakelijk om burgers instrumenten te verstrekken waarmee ze meer controle kunnen uitoefenen over hun data en het gebruik ervan.
- Binnen specifieke domeinen worden er al stappen ondernomen, zoals bijvoorbeeld in de zorg met de introductie van de Persoonlijke Gezondheidsomgeving (PGO).

2. Welke oplossing stel je voor?

- Het doel van dit onderzoek is het inventariseren van beschikbare methoden om burgers meer controle te geven over hun gegevens. We zijn geïnteresseerd in zowel technische instrumenten als data governance benaderingen (ethische principes en richtlijnen en de integratie daarvan in de sociale organisatie rond beheer van data) die burgers in staat stellen om de regie over hun data te nemen.
- De onderzoeksvragen die we willen beantwoorden zijn als volgt:
 1. Welke technologische en governance-methoden zijn er beschikbaar om meer controle te krijgen over eigen gegevens?
 2. Welke initiatieven bestaan er al in Nederland om mensen controle over hun gegevens te geven en hoe worden deze initiatieven ervaren?
 3. Zijn er mogelijk ook goede voorbeelden in het buitenland te vinden (via een quick scan)?
- Op dit moment hebben burgers beperkt inzicht in hoe ze de controle kunnen uitoefenen op het gebruik van hun gegevens. We willen dit onderzoek uitvoeren om burgers meer zicht te geven op wat ze kunnen doen.

3. Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- De resultaten die we willen bereiken met de uitvoering van dit actiepunt zijn als volgt:
 - Een infographic die inzicht geeft in verschillende benaderingen van gegevensbeheer, waarvan burgers gebruik kunnen maken,
 - Een rapport dat (a) de beschikbare methoden om controle over gegevens te krijgen beschrijft, zoals vermeld in beleidsrapporten, websites en artikelen, en (b) de ervaringen met deze methoden beschrijft, en het potentieel om burgers meer greep te geven op data, gebaseerd op cases geselecteerd door de *steering board* gebaseerd uit representanten van BZK en de maatschappelijke coalitie.
 - Een presentatie van de eindresultaten en deze delen met de opdrachtgever, de *steering board* en de maatschappelijke coalitie Over Informatie gesproken.

Analyse van het actiepunt

Vraag	Antwoord
1. Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?	De infographic zal burgers op een toegankelijke manier inzicht verschaffen in de verschillende bestaande manieren om controle te krijgen over hun gegevens. Het rapport zal de benodigde achtergrondinformatie verstrekken voor degenen die meer willen weten. En de presentatie biedt inzicht aan de opdrachtgever en de <i>steering board</i> , waardoor zij op de hoogte worden gebracht van de beschikbare methoden en de evaluatie door betrokkenen.
2. Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?	Het volledige project draagt bij aan het bevorderen van transparantie rondom de beschikbare methoden om meer controle te krijgen over eigen gegevens. Wanneer burgers beter op de hoogte zijn van de methoden om grip te krijgen op hun gegevens, kunnen zij hier ook daadwerkelijk gebruik van maken. Als de evaluatie door betrokkenen aantoont dat de beschikbare methoden om controle over gegevens te verkrijgen ontoereikend zijn, kan de opdrachtgever concluderen dat er verbeteringen nodig zijn.

Analyse van het actiepunt

Vraag	Antwoord
3. Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?	De maatschappelijke coalitie is een van de ondersteunende partners van dit project en wordt actief betrokken bij zowel de uitvoering als de evaluatie van resultaten. We zullen interviews afnemen met betrokkenen die ervaring hebben met de verschillende methoden om controle over gegevens te verkrijgen. De bevindingen van deze interviews zullen worden opgenomen in het rapport als output van dit project.

Actiepunt Planning

Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders		
Input voor rapport: op basis van literatuurstudie (M1)	Presentatie voor <i>steering board</i> (D1)	Maand 3	Hoofdactiehouder (organisatie): Waag Futurelab		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
			BZK, DO	Maatschappelijke coalitie OIG	
Input voor rapport: beschrijving van interview resultaten (M2)	Rapport (D2)	Maand 6	Hoofdactiehouder (organisatie): Waag Futurelab		
	Infographic (D3)		Ondersteunende stakeholders		
	Presentatie voor <i>steering board</i> (D4)		Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
			BZK, DO	Maatschappelijke coalitie OIG	

II. Toegankelijkheid verbeteren

Het is belangrijk dat overheidsinformatie toegankelijk is voor alle burgers, ongeacht hun digitale vaardigheden. Dit betekent dat burgers altijd de mogelijkheid moeten hebben om op een voor hen toegankelijke (niet-digitale) manier zaken te doen met de overheid. Dit bevordert gelijkheid en inclusiviteit zodat niemand wordt uitgesloten van belangrijke informatie en diensten. Bovendien wordt overheidsinformatie momenteel niet altijd op een toegankelijke wijze opgeslagen en beschikbaar gesteld, wat het vinden en hergebruiken van informatie bemoeilijkt. Verbetering hiervan is van groot belang om de toegang tot overheidsinformatie voor iedereen te vergroten.

2. Openbaarheidscentrum Amsterdam

Actiepunt 2 – Openbaarheidscentrum Amsterdam			
Korte omschrijving van het actiepunt	We werken aan een openbaarheidscentrum Amsterdam. Iedereen met een informatievraag kan terecht bij het openbaarheidscentrum Amsterdam. Bij het openbaarheidscentrum kun je geholpen worden bij het zoeken, vinden en gebruiken van informatie: zowel digitaal als fysiek. Daarnaast is het openbaarheidscentrum de plek voor dialoog over de open overheid, de plek om samen met gebruikers te ontwerpen, de plek voor kennisontwikkeling en kennisdeling en de plek waar we tegenspraak organiseren.		
Hoofddactiehouder (organisatie)	Gemeente Amsterdam		
Ondersteunende stakeholders	Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
		Open State Foundation	
Looptijd	2023-2024		

Probleemstelling

1. Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Iedereen heeft recht op toegang tot informatie. Maar voor veel mensen is overheidsinformatie moeilijk te vinden of te begrijpen/gebruiken. Niet iedereen heeft dezelfde informatievraag, informatievaardigheden, digitale vaardigheden en/of taalvaardigheden. Waar het voor de een voldoende is om informatie “as is” op een website te plaatsen, is dit voor een ander om verschillende redenen niet toegankelijk.
- Dit betekent dat een hele groep potentiële gebruikers geen (makkelijke) toegang tot informatie heeft met alle gevolgen van dien: zij kunnen de overheid niet controleren, kunnen niet volledig deelnemen en dit heeft invloed op het vertrouwen en dergelijke.

2. Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- Er zijn diverse oorzaken van dit probleem aan te wijzen, waaronder:
 - De Wet open overheid vereist dat informatie in digitale vorm toegankelijk wordt gemaakt, maar zegt niks over fysieke mogelijkheden. De contactpersoon zoals die in de wet staat kan dit probleem voor een deel overbruggen.
 - De informatiehuishouding van de overheid is niet op orde, waardoor het niet duidelijk is welke informatie de gemeente bezit.
 - Bij het opstellen van documenten is te weinig rekening gehouden met de begrijpelijkheid en toegankelijkheid voor iedereen.
 - Er is onvoldoende dienstverlening georganiseerd voor informatievragen met betrekking tot recente informatie, terwijl dit anders is voor historische informatie.
 - Bij het inrichten van systemen en processen wordt er te weinig rekening gehouden met het effect en de resultaten voor verschillende doelgroepen, zonder input van de doelgroepen zelf.

Omschrijving van het actiepunt

1. Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- De afgelopen jaren is er voornamelijk gewerkt aan de interne organisatie en het leggen van de basis: systemen voor informatiebeheer, processen voor afhandelen van Woo-verzoeken, gedrag en cultuur binnen de organisatie, uitvoeringsregels en dergelijke. Dit vormt een belangrijke basis, maar het is niet voldoende om een breed publiek te bereiken, zoals eerder beschreven.
- Amsterdam heeft het publicatiekanaal open.amsterdam gecreëerd voor proactieve openbaarmaking. Voor de ontwikkeling van dit kanaal is er een gebruikersonderzoek uitgevoerd. Op basis daarvan is een initiële versie (0.1) gelanceerd. Gebaseerd op de ervaringen tot nu toe, zijn er ideeën voor verdere ontwikkeling van open.amsterdam als onderdeel van het Openbaarheidscentrum Amsterdam.

2. Welke oplossing stel je voor?

- Het is onvoldoende om alleen wettelijk verplichte informatie op een website te plaatsen. We moeten in gesprek gaan met gebruikers om te begrijpen welke informatie ze nodig hebben, hoe ze die informatie willen ontvangen en wanneer. Hierbij moeten we oog hebben voor alle potentiële gebruikers, inclusief degenen met beperkte digitale vaardigheden of bijvoorbeeld laaggeletterdheid.
- Bij het openbaarheidscentrum Amsterdam kan iedereen terecht met een informatievraag, zowel digitaal als fysiek: er is bijvoorbeeld iemand die kan helpen bij het zoeken, vinden en gebruiken van informatie. Op deze manier breiden we de rol en taken van de contactpersoon die verplicht is volgens de Wet open overheid verder uit, organiseren we tegenspraak via een externe klankbordgroep, werken we aan leren en ontwikkeling, en maken we extra informatie actief openbaar die van maatschappelijk belang is.

3. Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- Als resultaat van dit actiepunt kan iedereen met een informatievraag bij de gemeente Amsterdam terecht. Dat wil zeggen dat we zowel digitaal als fysiek de dienstverlening zodanig hebben georganiseerd dat mensen met verschillende informatievragen, behoeften en -vaardigheden de hulp kunnen krijgen bij het zoeken en vinden en gebruiken van informatie.
- Door potentiële gebruikers te betrekken bij het ontwerp van het openbaarheidscentrum en tegenspraak te organiseren, hopen we dat de dienstverlening van het openbaarheidscentrum uiteindelijk goed aansluit bij de wensen die er zijn en daarmee de doelen van een open overheid beter worden gerealiseerd.
- Door in te zetten op kennisdelen en ontwikkelen wordt de kennis van medewerkers van de gemeente verrijkt en wordt de dienstverlening steeds beter. Tegelijkertijd draagt dit bij aan de kennisontwikkeling van inwoners met betrekking tot een transparante overheid.

Analyse van het actiepunt

Vraag	Antwoord (indien niet van toepassing, antwoord met n.v.t.)
1. Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?	Overheidsinformatie wordt toegankelijker gemaakt voor een breder publiek en sluit beter aan op de behoeften van gebruikers door middel van deze aanpak. Bovendien wordt er nadruk gelegd op het ontwikkelen en delen van kennis, waardoor meer mensen zich bewust worden van hun informatierechten in Nederland en hier beter gebruik van kunnen maken.
2. Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?	Zoals eerder genoemd, hebben door deze aanpak meer mensen toegang tot informatie op een manier die aansluit bij hun specifieke informatiebehoeften.
3. Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?	De eerste stap in de uitvoering van dit initiatief is het organiseren van een ontwerpbijspraak met inwoners en maatschappelijke organisaties om te bespreken wat het openbaarheidscentrum precies inhoudt en welke prioriteiten er worden gesteld. Daarnaast wordt er een klankbordgroep opgezet om tegenspraak te organiseren en kennis te bundelen, zodat het beste resultaat bereikt kan worden.

Actiepunt Planning					
Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders		
Sessie met gebruikers	Ophalen behoeften Plan van aanpak Prioritering Klankbordgroep	September 2023	Hoofdactiehouder (organisatie): Gemeente Amsterdam		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
			Regerings-commissaris Informatie-huishouding Nationaal Archief	Open State Foundation	Inwoners en maatschappelijke partijen n.t.b.
Opening openbaarheidscentrum Amsterdam o.1	Opening tijdens de Digital Rights Week	December 2023	Hoofdactiehouder (organisatie): Gemeente Amsterdam		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
				Open State Foundation	Digital Rights House
Afsluiting projectfase	Afhankelijk van eerste mijlpaal	December 2024	Hoofdactiehouder (organisatie): Gemeente Amsterdam		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
				Open State Foundation	

3. FAIR Woo Dossiers

Actiepunt 3 - FAIR Woo dossiers			
Korte omschrijving van het actiepunt	In dit project ondernemen we actie om het probleem van de niet-FAIR gepubliceerde Woo-dossiers ('Wet Open Overheid'-dossiers) aan te pakken. ¹ We zullen bestuursorganen bewust maken van dit probleem en ze ondersteunen bij het implementeren van een cultuuromslag met behulp van handige software en nudging. Door middel van een prijs zullen we zowel aandacht genereren voor het probleem als voor effectieve oplossingen.		
Hoofddactiehouder (organisatie)	Universiteit van Amsterdam, Faculteit der Natuurwetenschappen, Wiskunde en Informatica, Informatica Instituut.		
Ondersteunende stakeholders	Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
	Ministerie van BZK (Programma Open Overheid), RDDI, VNG, IPO, Waterschappen	Open State Foundation, IMI	Nationaal Archief (DUTO eisen), Open webconcept
Looptijd	2023-2024		

Probleemstelling

1. Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Hoewel het bemoedigend is dat steeds meer besluiten met betrekking tot Woo-verzoeken openbaar worden gemaakt en de afhandelings-termijn voor dergelijke verzoeken afneemt, blijkt in de praktijk dat het hergebruik van deze dossiers en documenten problematisch is.
- Dit komt voornamelijk doordat de vrijgegeven stukken vaak worden samengevoegd tot één enorm bestand, waardoor het zoeken met behulp van functies zoals Control F niet mogelijk is. Bovendien worden simpele metadata, zoals de datum van het verzoek en het besluit, vaak niet beschikbaar gesteld.

2. Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- De veronderstelling is dat dit in de meeste gevallen niet voortkomt uit onwil, maar eerder een gebrek aan digitaal technische vaardigheden en ingesloten werkprocessen die aan dit probleem ten grondslag liggen. We hebben gesproken met talloze Woo-coördinatoren die allemaal een enorme wil tonen om de beantwoording van verzoeken, waar zoveel tijd en geld in wordt geïnvesteerd, netjes en correct te publiceren. Dit projectvoorstel beoogt deze Woo-coördinatoren te ondersteunen in hun streven.
- De uitvoering van de Woo kent verschillende uitdagende obstakels. Het genoemde publicatieprobleem is een voorbeeld van een relatief eenvoudig probleem dat met de juiste combinatie van bewustwording, technische ondersteuning en stimulans kan worden opgelost. Het is als het ware 'laaghangend fruit' dat we met dit projectvoorstel willen aanpakken.

Omschrijving van het actiepunt

1. Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- Het PLOOI platform ('open.overheid.nl') wordt gerealiseerd als verwijsindex: de Woo-index. Er zijn ook initiatieven geweest om Woo-verzoeken op een FAIR-manier toegankelijk te maken bij lagere bestuursorganen, zoals bij de gemeenten Hoeksche Waard en Amsterdam. Ondanks deze inspanningen blijft het beschreven probleem echter nog steeds aanwezig op veel van deze platformen, waarbij de kwaliteit en toegankelijkheid van documenten verbeterd moeten worden.

¹ FAIR-principes: Findable (vindbaar), Accessible (toegankelijk), Interoperable (uitwisselbaar) en Reusable (herbruikbaar). [zie Woo artikel 2.4.3.a]

Omschrijving van het actiepunt

2. Welke oplossing stel je voor?

- We pakken dit probleem aan met drie verschillende instrumenten:
 1. Bewustmaking: we zullen bewustwording creëren door middel van het Woo-coördinatorenoverleg van de VNG en het IPO, evenals door vakliteratuur zoals BinnenlandsBestuur en het vakblad Overheidsdocumentatie (Od). Hiermee willen we laten zien hoe eenvoudig het eigenlijk is om te publiceren volgens artikel 2.4.3 van de Woo.
 2. Technische hulp: vaak zijn de oplossingen voor het probleem verrassend eenvoudig, zoals het aanpassen van de instellingen van de laksoftware. Bijvoorbeeld, de standaardinstelling van Zylab verwijdert geen woorden en voegt geen documenten aan elkaar toe. Hierdoor ontstaat een overzichtelijk geheel met keurig gelakte PDF's waarin gezocht kan worden met behulp van Control F.
 - Via VNG CommonGround bieden we software aan die automatisch alle metadata uit een besluit haalt. De Woo-jurist kan vervolgens een controle uitvoeren en indien nodig aanpassingen of verbeteringen aanbrengen.
 - We gebruiken het model van de "PC student aan huis" waarbij informatica studenten langs bestuursorganen gaan om de techniek in orde te brengen.
 3. Nudging door middel van goede voorbeelden: we zullen bestuursorganen helpen om hun publicatieproces te verbeteren en ervoor zorgen dat dit zichtbaar wordt via een website met best practices. Deze *best practices* voor publicatiemethoden kunnen vervolgens geïntegreerd worden via de aanbevelingen voor de Woo-index en Woog. Daarmee is de informatie goed geborgd voor de toekomst.
 - Via de FAIR Woo Publicatie Award zetten we bestuursorganen in het zonnetje en zorgen voor extra aandacht voor het publiceren van herbruikbare informatie.

3. Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- Artikel 2.4.3 van de Woo krijgt hierdoor de aandacht die het verdient.
- Een aanzienlijk aantal bestuursorganen van verschillende niveaus is actief bezig met het op een FAIR-manier publiceren van hun Woo-dossiers, herbruikbaar voor iedereen.
- Er is toegankelijke technische ondersteuning in de vorm van gratis software, FAQ's en vergelijkingen (vergelijkbaar met de Consumentenbond) van diverse laksoftware gericht op het waarborgen van FAIRness. Dit is geïntegreerd in de Common Ground en het openwebconcept binnen de VNG-gemeenschap.
- Er wordt een Fair Woo Publicatie Award uitgereikt.

Analyse van het actiepunt

Vraag	Antwoord (indien niet van toepassing, antwoord met n.v.t.)
1. Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?	Dankzij dit project zal de toegang tot de vrijgegeven stukken onder de Woo aanzienlijk verbeterd worden, inclusief een betere toegankelijkheid voor visueel gehandicapten, voor wie veel documenten momenteel moeilijk toegankelijk zijn. Bovendien zullen de documenten beter vindbaar zijn doordat OCR (Optical Character Recognition) fouten vermeden worden. Het behouden van de vrijwel oorspronkelijke vorm van documenten is een essentiële voorwaarde voor transparantie. Daaraan wordt met dit project aan voldaan.
2. Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?	Dit project legt de verantwoordelijkheid bij bestuursorganen om de Woo-dossiers op een FAIR-manier toegankelijk te maken, zoals wettelijk is vastgelegd in artikel 2.4.3 van de Woo.
3. Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?	Wanneer de gewenste gedrags- en cultuurverandering plaatsvindt, zal het voor burgers gemakkelijker worden om documenten in te zien, te controleren en te doorzoeken.

Actiepunt Planning					
Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders		
Stap 0: Overzicht	Aanleggen van een databestand van alle bestuursorganen die onder de Woo vallen en hun contact gegevens	Q2 2023	Hoofdactiehouders (organisatie): UvA		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
Stap 1: Bewustmaking	Er zijn al een aantal zeer goede voorbeelden. Die gebruiken we om te laten zien hoe FAIR Woo-dossiers publiceren mogelijk is.	Q2, Q3 2023	Hoofdactiehouders (organisatie): UvA		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
Stap 2: Bestuursorganen helpen en meekrijgen	We gaan actief naar bestuursorganen, uit alle geledingen, toe en helpen hen met hun omslag naar een FAIR publicatie.	Q2, Q3, Q4 2023	Hoofdactiehouders (organisatie): UvA		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
Stap 3: Prijsuitreiking	We genereren extra aandacht voor het probleem. Via lijsten met goede voorbeelden, inbedding in VNG Realisatie en goede documentatie openen we de weg voor (alle) andere bestuursorganen.	Q4 2023	Hoofdactiehouders (organisatie): UvA		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
			VNG, IPO	Open State Foundation, IMI	

4. Open standaarden

Actiepunt 4 – Open standaarden			
Korte omschrijving van het actiepunt	Forum Standaardisatie meet (half) jaarlijks de toepassing van de open standaarden die op de ‘pas toe of leg uit’- lijst staan en die voor de meeste overheidsorganisaties verplicht zijn. Hieruit blijkt dat er nog veel ruimte is voor verbetering. De metingen blijken echter wel een positief effect te hebben op de adoptie van open standaarden.		
Hoofddactiehouder (organisatie)	Forum Standaardisatie		
Ondersteunende stakeholders	Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
	Leden van het Overheidsbreed Beleidsoverleg Digitale Overheid (OBDO) Zie artikel 5 lid 1 wetten.nl - Regeling - Besluit Sturing Digitale Overheid 2022 - BWBR0046935	Open State Foundation	Leden van de Forum Standaardisatie die op persoonlijke titel zijn benoemd Zie artikel 3 wetten.nl - Regeling - Instellingsbesluit Forum Standaardisatie 2022-2026 - BWBR0047650 (overheid.nl)
Looptijd	2023-2027 NB: het instellingsbesluit van het Forum Standaardisatie loopt tot eind 2026. De kans is echter groot dat dit zal worden verlengd.		

Probleemstelling

1. Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Het probleem waar het actiepunt zich op richt is de achterblijvende adoptie van open standaarden door overheidsorganisaties. Dit heeft gevolgen voor de kwaliteit van ICT van overheidsorganisaties en daarmee voor de betrouwbaarheid, veiligheid en het functioneren van de gehele publieke dienstverlening.
- De toepassing van open standaarden is een wezenlijk onderdeel van de toepassing van open technologie en open technologie is nodig om vele uiteenlopende uitdagingen die deze tijd kent aan te kunnen gaan. De toepassing van open standaarden is een belangrijke randvoorwaarde om publieke ICT meer op orde te krijgen. Dat wil zeggen: vlotter, veiliger en opener. Zonder de toepassing van open standaarden is er geen vloeiende gegevensuitwisseling via het internet, geen tegenwicht voor *big tech*, geen veilig en betrouwbaar internet, geen toegankelijke overheidsinformatie, geen open data en geen open source.
- Dit maakt de toepassing van open standaarden bij de inrichting van overheids-ICT een belangrijke randvoorwaarde voor het bereiken van veel doelstellingen van het open overheidsprogramma zoals: *inclusion, anti-corruption and integrity, digital governance, civic space, justice, open parliaments, better environment, climate and health*.
- Meer over de waarde van open standaarden voor de digitalisering binnen de overheid in de [notitie waardengedreven digitalisering en open standaarden](#), te vinden op de website van het Forum Standaardisatie, waar ook alle andere vergaderstukken van het Forum Standaardisatie te vinden zijn. Deze notitie maakt op hoofdlijnen concreet op welke wijze de open standaarden van de ‘pas toe of leg uit’-lijst bijdragen aan maatschappelijke zoals hierboven genoemd.

Probleemstelling

2. Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- Forum Standaardisatie doet regelmatig onderzoek naar de vraag hoe het komt dat overheidsorganisaties de open standaarden niet toepassen, ondanks het feit dat deze standaarden voor hen sinds 2008 voor hen verplicht zijn. Grofweg zijn de oorzaken in drie categorieën te verdelen; niet kennen, niet kunnen en niet willen.
 - **Niet kennen:** Met name als het gaat om het moment van een nieuwe aanschaf voor ICT geven betrokken aan het open standaarden beleid niet te kennen of niet te weten wat dit precies inhoudt. Ook is de achterliggende waarde van de toepassing van open standaarden voor veel mensen nog onbekend. Open standaarden worden vaak verward met open source.
 - **Niet kunnen:** De verantwoordelijkheid voor het voldoen aan het beleid is vaak niet goed belegd binnen organisaties. Daarnaast weten mensen vaak ook niet welke open standaarden van toepassing zijn in een specifieke situatie of hoe ze deze moeten toepassen.
 - **Niet willen:** De toepassing van open standaarden concurreert met andere wensen en belangen. De baten vallen niet altijd daar waar de lasten liggen. De toepassing is goed voor de publieke dienstverlening als geheel, maar daarvoor vrijwillig moeten kiezen in de praktijk is soms wat veel gevraagd voor afzonderlijke organisaties.
- Voor een meer genuanceerd antwoord op deze vraag, lees: [het laatste grote onderzoek naar de oorzaken achter de achterblijvende adoptie dat is uitgevoerd door PBLQ d.d. 10 november 2020.](#)

Omschrijving van het actiepunt

1. Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- Het huidige 'pas toe of leg uit'-beleid rond open standaarden in Nederland is ingezet sinds de motie Vendrik uit 2002 en heeft met de oprichting van het Forum Standaardisatie in 2006 nader vorm gekregen. In de tussentijd is het nodige ten positieve veranderd. Het bewustzijn ten aanzien van nut en noodzaak van open standaarden is gestegen, en de adoptie is toegenomen. Zo gaan in 2022 gesprekken met de meeste beheerders van overheidsbrede voorzieningen meer over het hoe en wanneer van de implementatie dan over het belang van openheid van standaarden in het algemeen.
- Tegelijkertijd is duidelijk dat open standaarden nog niet overal en altijd worden toegepast en dat er een reeks aan hindernissen blijkt te zijn die verdere adoptie in de weg staan.

2. Welke oplossing stel je voor?

- Forum Standaardisatie ziet de toepassing van alle relevante open standaarden door overheidsorganisaties als een doel waar een lange adem voor nodig is. Mensen raken snel overtuigd van het belang ervan maar de praktijk is weerbarstig. Vaak zijn er andere meer dringende zaken die de aandacht opeisen.
- Het regelmatig meten van het gebruik van open standaarden heeft zijn tekortkomingen maar is in de loop der tijd wel een goed instrument gebleken om de aandacht vaste tijden op de agenda te houden en om met mensen in gesprek te blijven. Het meten van de toepassing van open standaarden wordt hier dan ook als concreet actiepunt opgevoerd. Meer informatie over de metingen die in het verleden zijn uitgevoerd staat op de website van het Forum Standaardisatie onder metingen: [Metingen en monitor | Forum Standaardisatie](#).
- Daarnaast is er het plan om een manifestatie te organiseren rond openheid samen met ambtenaren binnen het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties die zich bezig houden met de onderwerpen open source, open data, open overheid en open inkoop. Dit idee is ook besproken met Open State. Er lijkt breed draagvlak voor te zijn maar het Forum Standaardisatie moet hierover nog beslissen.
- Meer informatie over de overige werkzaamheden van het Forum Standaardisatie staat in het werkplan: [Werkplan Forum Standaardisatie 2023 | Forum Standaardisatie](#).

3. Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- Meer bekendheid, overtuiging van het belang van de toepassing van open standaarden, meer actiebereidheid en meer bestuurlijke borging.

Analyse van het actiepunt

Vraag

Antwoord (indien niet van toepassing, antwoord met n.v.t.)

1. Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

Het actiepunt bevordert de transparantie op verschillende manieren:

- Door meer gebruik van open standaarden in het algemeen ontstaat meer transparantie over de inrichting van overheids-ICT. De documentatie van de open standaarden is immers vrij toegankelijk en herbruikbaar. Dit zorgt voor een gelijk speelveld voor bedrijven die op basis hiervan kunnen concurreren en innoveren. Met meer leveranciersafhankelijkheid hangt ook het thema digitale soevereiniteit samen.
- Door meer toepassing van een aantal specifieke standaarden op de 'pas toe of leg uit'-lijst - die vooral betrekking hebben op toegankelijkheid en datakwaliteit - zal overheidsdata betrouwbaarder zijn, beter te vinden zijn en herbruikbaarder. Denk bijvoorbeeld aan de standaarden voor de identificatie van wet- en regelgeving, geo-informatie en waterkwaliteit.
- De toegang tot overheidsdata en overheidsinformatie is echter ook sterk afhankelijk van de betrouwbaarheid, vertrouwelijkheid en de veiligheid van de verbinding. Ook hier staan standaarden voor op de 'pas toe of leg uit'-lijst.

2. Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

Zowel de jaarlijkse Monitor Open Standaarden als de halfjaarlijkse metingen van de Informatie Veiligheidsstandaarden worden gepubliceerd op de website van het Forum Standaardisatie en regelmatig naar de Tweede Kamer gestuurd. Op deze manier prikkelen deze metingen tot verantwoording over het naleven van het 'pas toe of leg uit'-beleid.

Hopelijk leidt dit ook tot verbeteringen in de verantwoordingen in het jaarverslag van overheidsorganisaties.

3. Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?

De standaarden zijn open: bij de ontwikkeling kunnen belanghebbers meepraten, net als bij de doorontwikkeling en het beheer. Bij het plaatsen van standaarden op de 'pas toe of leg uit'-lijst hanteert het Forum Standaardisatie een open toetsingsprocedure met een open consultatieronde. Bij de uitvoering van de Monitor Open Standaarden worden onderzochte partijen benaderd en vinden gesprekken plaats en alle vergaderstukken van het Forum Standaardisatie zijn openbaar.

Actiepunt Planning			
Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
Vier rapporten Monitor Open Standaarden: 2023 tot en met 2026 Acht IV-metingen (begin van het jaar en halverwege het jaar) 2023 tot en met 2026	Toename van de toepassing van open standaarden en meer verantwoording in jaarverslagen of anders	Maart 2023 tot en met 2027	Hoofdactiehouder (organisatie): Forum Standaardisatie
		Juni en november 2023 t/m 2027	Ondersteunende stakeholders Overheid Maatschappelijk middenveld Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.) OBDO
Besluit tot het organiseren van een manifestatie over het belang van open technologie voor een open overheid	Opname van dit besluit in het werkplan van het Forum Standaardisatie	Medio 2023	Hoofdactiehouder (organisatie): Forum Standaardisatie
			Ondersteunende stakeholders Overheid Maatschappelijk middenveld Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.) Beleidsafdelingen bij BZK rond open source, open data open overheid, en open inkoop Open State Foundation

5. Meerjarenplan Openbaarheid en Informatiehuishouding Rijksoverheid

Actiepunt 5 – Meerjarenplan Openbaarheid en Informatiehuishouding Rijksoverheid			
Korte omschrijving van het actiepunt	Het meerjarenplan beschrijft hoe de Rijksoverheid haar digitale overheidsinformatie duurzaam toegankelijk gaat maken. Het bevat een perspectief voor de lange termijn en de stappen die op korte termijn worden gezet.		
Hoofdactiehouder (organisatie)	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Programma Open Overheid		
Ondersteunende stakeholders	Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
	Rijksorganisaties (dienen allemaal maatregelen te treffen om het einddoel te bereiken) Stelselpartijen (de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed, het Nationaal Archief, Doc-Direkt, de Rijksorganisatie voor Ontwikkeling, Digitalisering en Innovatie, het Rijksprogramma voor Duurzaam Digitale Informatiehuishouding) Ondersteunende directies (CIO Rijk, CZW, OCW Cultuur en Media) Koepels van mede-overheden (UvW, IPO, VNG); bij mede-overheden spelen vergelijkbare uitdagingen. We werken samen en willen van elkaar leren.		
Looptijd	Tot de digitale overheidsinformatie van de Rijksoverheid duurzaam toegankelijk is. Dit heeft geen specifieke einddatum. Voor spoor informatiehuishouding geldt: 2021-2026.		

Probleemstelling

1. Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Informatie is moeilijk vindbaar en de afhandeling van een informatieverzoek vergt momenteel veel tijd en inspanningen.
- Het probleem (zie vraag 2) raakt rijksorganisaties, rijksmedewerkers, parlement, journalisten en de samenleving. Het raakt deze partijen bij het uitvoeren van hun werkzaamheden of bij het opvragen van informatie.

2. Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- Momenteel wordt informatie van de Rijksoverheid regelmatig pas geordend en toegankelijk gemaakt op het moment dat deze informatie wordt opgevraagd in het kader van een informatieverzoek, of op het moment dat informatie na twintig jaar wordt overgedragen aan het Nationaal Archief. Hierdoor is informatie moeilijk vindbaar en vergt bijvoorbeeld de afhandeling van een informatieverzoek momenteel veel tijd en inspanningen.

Omschrijving van het actiepunt

1. Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- In 2021 is een generiek actieplan voor de verbetering van de informatiehuishouding, Open op Orde, opgesteld. Dit is de start geweest van de grote verbeteropgave.

2. Welke oplossing stel je voor?

- Het probleem oplossen is niet zomaar gedaan, het is een complexe veranderopgave die veel tijd en inspanning zal kosten van rijksorganisaties. In dit meerjarenplan komen meerdere uitdagingen bij elkaar (openbaarmaking, informatiehuishouding), waardoor het in samenhang kan worden aangepakt.

3. Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- We nemen maatregelen op het gebied van kennis, kunde en capaciteit van medewerkers, op het gebied van werkprocessen/beleid, IT-systemen en bestuur en naleving.

Analyse van het actiepunt

Vraag	Antwoord (indien niet van toepassing, antwoord met n.v.t.)
1. Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?	Door het verbeteren van de informatiehuishouding en de openbaarmaking (actief en op verzoek) kan de Rijksoverheid eerder en beter transparant zijn omdat relevante informatie sneller gevonden en openbaar gemaakt kan worden.
2. Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?	Door het verbeteren van de informatiehuishouding en de openbaarmaking (actief en op verzoek) kan de Rijksoverheid eerder en beter verantwoording afleggen omdat relevante informatie sneller gevonden en openbaar gemaakt kan worden.
3. Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?	N.v.t.

Actiepunt Planning

Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
Publiceren van het meerjarenplan. (Tegelijkertijd met de plannen van de mede-overheden.)	Meerjarenplan	Voor start nieuw parlementaire jaar (Prinsjesdag 2023).	Hoofdactiehouders (organisatie): Ministerie van BZK, POO Ondersteunende stakeholders Overheid Maatschappelijk middenveld Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
Jaarlijks updaten van de stappen die we op korte termijn zetten en rapporteren over de voortgang in de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk.	Jaarlijkse updates	Jaarlijks	Hoofdactiehouders (organisatie): Ministerie van BZK, POO Ondersteunende stakeholders Overheid Maatschappelijk middenveld Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)

III. Gelijkwaardige informatiepositie burgers

Een belangrijk uitgangspunt in een democratische rechtsstaat is dat burgers toegang moeten hebben tot dezelfde publieke informatie als de overheid zelf. Deze publieke informatie wordt immers gefinancierd met publieke middelen en moet in beginsel toegankelijk zijn voor het publiek. Hoewel er uitzonderingen gelden, zoals de AVG en gegevens met betrekking tot strafrechtelijk onderzoek of staatsveiligheid, is transparantie essentieel. Bovendien moeten burgers op basis van gelijke informatie actief kunnen deelnemen aan het democratisch proces door samen met de overheid inbreng te leveren in het beleidsvormingsproces.

6. Informatiepositie van burgers in geschillen met de overheid

Actiepunt 6 – Informatiepositie van burgers in geschillen met de overheid			
Korte omschrijving van het actiepunt	Onderzoek naar de vraag waar in het bestuursprocesrecht informatieasymmetrie ontstaat in de relatie burgers/bedrijven en de overheid. Beoogd wordt in kaart te brengen waar problemen spelen en om oplossingsrichtingen te geven.		
Hoofdactiehouder (organisatie)	Universiteit Leiden, Faculteit der rechtsgeleerdheid, Instituut Bestuursrecht, Afdeling Staats- en Bestuursrecht.		
Ondersteunende stakeholders	Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
	Ministerie van JenV, Ministerie van BZK	Instituut Maatschappelijke Innovatie (IMI)	Diverse rechters en advocaten zullen worden benaderd voor interviews en een expert meeting om de voorlopige bevindingen voor te leggen.
Looptijd	2023-2024		

Probleemstelling

1. Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- In een procedure bij de bestuursrechter hoort sprake te zijn van een gelijkwaardige informatiepositie tussen burgers en de overheid. In de praktijk wordt echter regelmatig betoogd dat in het bestuursprocesrecht sprake is van informatieasymmetrie tussen de overheid en de burger. Door middel van dit onderzoek willen wij de concrete knelpunten die burgers en bedrijven ervaren in kaart brengen en vervolgens mogelijke oplossingsrichtingen schetsen.

2. Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Het bestuursprocesrecht zoals dat is neergelegd in de Algemene wet bestuursrecht (Awb) bevat een procesregeling voor de situatie dat een burger rechtsmiddelen aanwendt tegen een door de overheid genomen besluit. In dat geval moeten de “op de zaak betrekking hebbende stukken” met de burger (en rechter) worden gedeeld. Indien daarvoor gewichtige redenen zijn, kan besloten worden dat alleen de rechter van bepaalde stukken kennis kan nemen. In de praktijk doen zich diverse knelpunten voor, zoals:
 - Als een burger al informatie wenst voordat het besluit genomen is of daartegen een procedure is gestart, ontstaat onduidelijkheid over de vraag of hierop het bestuursprocesrecht of de Wet open overheid van toepassing is. Bestuursorganen kwalificeren dergelijke informatieverzoeken soms als ‘misbruik van recht’ en zeker met de huidige doorlooptijden van Woo-verzoeken komt de informatie vaak te laat.
 - In het bestuursprocesrecht staat het geschil over een overheidsbesluit centraal en niet de informatiebehoefte van burgers. Hierdoor kunnen discussies ontstaan over wat de ‘zaak’ is en dus welke informatie openbaar gemaakt moet worden als op de zaak betrekking hebbend stuk.
 - Als besloten wordt dat de burger geen kennis kan nemen van bepaalde informatie in de procedure (en de rechter en andere procespartijen wel) ontstaat informatieasymmetrie. Dit maakt de positie van de burger kwetsbaar, want ook zijn advocaat weet niet wat er in die stukken staat, hetgeen invloed heeft op zijn mogelijkheden om zich te verdedigen. Ook is het voor de rechter moeilijk om de overheid kritisch te bevragen op de ‘geheime’ informatie als de burger erbij is, terwijl dit soms wel in het voordeel van de burger zou kunnen zijn.

Omschrijving van het actiepunt

1. Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- In de wetenschappelijke literatuur en met name in commentaren bij uitspraken (annotaties) is al eerder geschreven over deelproblemen die zich in de praktijk voordoen. Deze hebben echter voornamelijk niet geleid tot oplossingen, bijvoorbeeld in de vorm van een wetswijziging.

2. Welke oplossing stel je voor?

- Allereerst wordt beoogd om de volledige omvang van het probleem in kaart te brengen door de eerder in literatuur en annotaties beschreven problemen te bundelen. Door beter te weten op welke vlakken de problematiek speelt, kunnen oplossingsrichtingen worden voorgesteld. Dit kunnen zowel aanbevelingen aan de wetgever zijn als aanbevelingen gericht aan de bestuursrechter of bestuursorganen.

3. Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- Het onderzoek zal resulteren in een onderzoeksrapport. Dit rapport zal in ieder geval worden aangeboden aan zowel de ministeries van BZK en JenV als de rechterlijke macht.
- Daarnaast zal ten behoeve van het onderzoek een expert meeting worden georganiseerd, waardoor de betrokken stakeholders zich ook bewuster worden van het probleem.

Analyse van het actiepunt	
Vraag	Antwoord (indien niet van toepassing, antwoord met n.v.t.)
1. Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?	Met de resultaten uit het onderzoek kan de informatiepositie van burgers en bedrijven in geschillen met de overheid worden versterkt. Dit kan zijn dat burgers eerder en/of meer informatie ontvangen, maar ook dat hun procespositie wordt versterkt in procedures waar informatie geheim moet blijven.
2. Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?	Het onderzoek betreft niet alleen de informatiepositie van de burger, maar ook de positie van de bestuursrechter. Onderdeel van het onderzoek is hoe de bestuursrechter de gelijkwaardige informatiepositie tussen burger en overheid beter kan borgen. Op deze wijze zal de overheid verantwoording moeten afleggen aan de rechter.
3. Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?	Door het onderzoek wordt in kaart gebracht hoe de procespositie van burgers in het bestuursprocesrecht kan worden versterkt. Tijdens het onderzoek zullen advocaten worden geïnterviewd om de problemen die hun cliënten (zowel burgers, bedrijven als overheden) in het procesrecht ervaren in kaart te brengen en de oplossingsrichtingen aan te toetsen.

Actiepunt Planning			
Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
Stap 1: Overzicht	Door middel van een desktop research zal de wetsgeschiedenis, jurisprudentie en literatuur worden geanalyseerd om zo de problematiek in kaart te brengen.	Q4 2023 / Q1 2024	Hoofdactiehouders (organisatie): Universiteit Leiden
			Ondersteunende stakeholders
			Overheid
Stap 2: Interviews	Interviews met experts uit de praktijk (zoals advocaten en bestuursrechters) waarbij wordt gevraagd of de onderzochte problemen worden herkend, of er nog meer problemen geadresseerd zouden moeten worden en aan welke oplossingsrichtingen deze experts denken.	Q1 2024	Hoofdactiehouders (organisatie): Universiteit Leiden
			Ondersteunende stakeholders
			Overheid

Actiepunt Planning			
Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
Stap 3: Expert meeting	Op basis van het desktop research en de interviews zal een concept-onderzoeksrapport worden opgesteld. Dit concept zal worden voorgelegd aan diverse experts tijdens een expert meeting.	Q1/Q2 2024	Hoofdactiehouder (organisatie): Universiteit Leiden
			Ondersteunende stakeholders
			Overheid
			Maatschappelijk middenveld
			Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
			Advocaten en rechters
Stap 4: Onderzoeksrapport	Oplevering onderzoeksrapport.	Q1/Q2 2024	Hoofdactiehouder (organisatie): Universiteit Leiden
			Ondersteunende stakeholders
			Overheid
			Maatschappelijk middenveld
			Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)

7. Open Parlement

Actiepunt 7 – Open Parlement			
Korte omschrijving van het actiepunt	Een open overheid begint bij de basis: burgers die de spelregels van de democratie en de rechtsstaat kennen en weten wat zij zelf kunnen doen om invloed uit te oefenen - in de gemeente, het waterschap, de provincie, het land en de Europese Unie.		
Hoofdactiehouder (organisatie)	ProDemos		
Ondersteunende stakeholders	Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
			(Waar nodig worden relevante partners betrokken).
Looptijd	2023-2027		

Probleemstelling

1. Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Uit onderzoek van het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP) blijkt SCP-onderzoek blijkt dat Nederlanders in vergelijking met de afgelopen vijftien jaar negatiever oordelen over de toestand van het land en de politiek. De onvrede over de richting van het land is op dit moment niet los te zien van de onvrede over de politiek: bijna de helft van de mensen die het de verkeerde kant op vindt gaan, verwijst daarnaar. 43% heeft in het najaar van 2022 vertrouwen in de Tweede Kamer (was 52%), 41% in de regering (was 50%).
- Onze democratie en rechtsstaat hebben voortdurend onderhoud nodig. De Nederlandse democratische rechtsstaat kent een lange geschiedenis en blijft zich ontwikkelen. Hoewel onze democratische rechtsstaat robuust is, is er vandaag de dag discussie over het functioneren ervan, waarbij uit onderzoek blijkt dat het vertrouwen in de democratie en de rechtsstaat afneemt en er grote verschillen zijn tussen verschillende groepen in de samenleving. Dit maakt actief burgerschap niet vanzelfsprekend en van groot belang.
- De democratische rechtsstaat kan niet bestaan zonder actieve burgers. De democratische rechtsstaat staat of valt met burgers die hun democratische rechten kennen en uitoefenen. Actief burgerschap kan zich op verschillende manieren uiten, van stemmen tot zelf politiek actief worden. Actieve, goed geïnformeerde burgers kunnen bijdragen aan overheidsbeleid dat de belangen van de inwoners behartigt en het draagvlak voor maatregelen vergroot.

2. Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- Actief democratisch burgerschap is niet aangeboren; het moet worden ontwikkeld en vereist basiskennis. Politieke socialisatie vindt grotendeels plaats in de adolescentie. Onderwijs speelt hierbij een cruciale rol.
- Onderwijs informeert jongeren over democratie en rechtsstaat en benadrukt hun onschatbare waarde voor een vrije en vreedzame samenleving. Zo draagt het onderwijs bij tot het aanleren en ontwikkelen van een democratisch besef.

Omschrijving van het actiepunt

1. Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- Voorlichtingscentrum ProDemos heeft een unieke positie in het toegankelijk maken van democratie en rechtsstaat voor een breed publiek. Het is hun missie om zoveel mogelijk mensen in Nederland te informeren over en te betrekken bij de democratie.
- ProDemos heeft drie kerndoelen:
 - **Informeren.** ProDemos verstrekt kennis over democratie en rechtsstaat en brengt vaardigheden bij om hieraan deel te nemen.
 - **Activeren.** ProDemos stimuleert mensen om gebruik te maken van hun stemrecht.
 - **Doen participeren.** ProDemos bevordert participatie, zodat mensen gebruik (kunnen) maken van de mogelijk heden om invloed uit te oefenen.
- ProDemos organiseert activiteiten die de kennis en vaardigheden van mensen om deel te nemen aan de democratie vergroten. Dit versterkt het politieke zelfvertrouwen, een essentiële voorwaarde voor actief burgerschap. Door hun aanbod draagt ProDemos bij aan het vergroten van het begrip en de betrokkenheid van individuen bij het democratische proces, wat resulteert in sterker en actiever burgerschap.
- De kernactiviteiten van ProDemos omvatten momenteel het volgende:
 - **Bezoekerscentrum.** Het bezoekerscentrum van ProDemos, gevestigd naast het Binnenhof in Den Haag, biedt rondleidingen, educatieve programma's en andere activiteiten aan. Jaarlijks verwelkomen zij tienduizenden scholieren, studenten, algemeen publiek, leden van politieke organisaties en andere geïnteresseerden. Via deze ervaringen krijgen zij inzicht in hoe de politiek, democratie en rechtsstaat functioneren.
 - **Onderwijs.** ProDemos werkt in het hele land samen met gemeenten, provincies, rechtbanken en onderwijsinstellingen. Via hun educatieve programma's, begeleiders en lesmateriaal geven zij heldere uitleg over verschillende onderwerpen, zoals gemeenteraadslid worden, de taken van provincies en het verloop van een rechtszaak.

2. Welke oplossing stel je voor?

- A. Onderwijs jongeren.** ProDemos stelt jongeren in staat om tijdens hun schoolloopbaan kennis te maken met bestuurslagen en instellingen van de democratie en de rechtsstaat in Nederland.
 - Met hun lesmateriaal, fysieke en online gastlessen en de groei van hun programma's door het hele land willen zij beter aansluiten bij het curriculum en een palet aan mogelijkheden bieden om democratie en rechtsstaat een structurele plaats te geven in het curriculum. Dit is met name van belang in het mbo-onderwijs.
 - Daarnaast constateert ProDemos dat Den Haag soms als te ver weg wordt ervaren voor jongeren van buiten de stad, waardoor ze moeilijker te bereiken zijn. Daarom investeert ProDemos de komende jaren in het vergroten van haar bereik met volwaardige activiteiten in het hele land.
- B. Kenniscentrum.** De komende jaren wil ProDemos een breder publiek van volwassenen bereiken door kennis en informatie te ontsluiten over hoe zij invloed kunnen uitoefenen en op termijn een uitgebreider educatief aanbod ontwikkelen. ProDemos wil voor hen een betrouwbare informatiebron zijn.
- C. Actief burgerschap bevorderen.** Het bevorderen van burgerparticipatie blijft een belangrijke ambitie van ProDemos. Stemmen tijdens verkiezingen is een van de meest essentiële manieren waarop mensen kunnen deelnemen aan het politieke proces. ProDemos onderneemt daarom verschillende activiteiten om mensen in staat te stellen geïnformeerd te stemmen wanneer er verkiezingen plaatsvinden.
- D. Parlementair bezoekerscentrum met toekomst.** ProDemos zet zich samen met de gemeente Den Haag en het Rijksvastgoedbedrijf in om de binnenstad levendig te houden tijdens de renovatie van het Binnenhof. Hun doel is dat zoveel mogelijk mensen politiek Den Haag blijven bezoeken tijdens de renovatie en daar passen ze hun aanbod op aan. In samenwerking met verschillende partners uit hun netwerk brainstormen zij over de toekomst van het Bezoekerscentrum in de aanloop naar de heropening van het Binnenhof na de renovatie.

Omschrijving van het actiepunt

3. Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- A. Tijdens de basisschoolperiode maken de leerlingen kennis met de democratie, zowel in de klas als tijdens bezoeken aan bijvoorbeeld het gemeentehuis. In het voortgezet onderwijs bezoeken leerlingen idealiter het parlement.
- Bij de programma's voor voortgezet onderwijs in Den Haag streeft ProDemos naar een meer evenwichtige vertegenwoordiging van vmbo-scholieren, die momenteel in verhouding klein is. Bovendien willen ze de komende jaren hun bereik via basisscholen en het MBO vergroten, zodat een breder publiek kennis kan nemen van de democratie en de werking ervan.
- B. De komende jaren wil ProDemos een breder publiek van volwassenen bereiken en politiek en democratie toegankelijker maken voor iedereen. Een belangrijk uitgangspunt hierbij is dat activiteiten zo toegankelijk mogelijk zijn, bijvoorbeeld door het taalgebruik aan te passen of de inhoud relevanter en aantrekkelijker te maken voor een bredere doelgroep.
- C. In verkiezingstijd zijn mensen actief op zoek naar informatie over de verkiezingen, wat ProDemos een uitgelezen kans biedt om moeilijker bereikbare mensen te informeren en betrekken. Echter, ook buiten de verkiezingstijd blijft het bevorderen van actief burgerschap een belangrijk aandachtspunt. Met diverse tools en activiteiten legt ProDemos uit hoe mensen invloed kunnen uitoefenen, of het nu gaat om deelname aan demonstraties, inspraak bij gemeenteraden of zelf politiek actief worden.
- D. ProDemos is voornemens te verkennen of de Grafelijke Zalen na renovatie breder ingezet kunnen worden en een maatschappelijke bestemming kunnen krijgen. Als nieuw Parlementair Bezoekerscentrum, of anderszins door ruimere openstelling voor publiek, bijvoorbeeld door middel van evenementen en opendagen.
- Momenteel dienen deze zalen als ontvangstcentrum voor de regering en de Hoge Colleges van Staat, met beperkte beschikbaarheid voor congressen, recepties, en andere evenementen. ProDemos wil verkennen of deze historische zalen een bredere maatschappelijke functie kunnen vervullen, waarbij ze dienen als toegankelijke ruimte voor bezoekers om meer te leren over de parlementaire democratie en zo burgers en politiek dichterbij elkaar te brengen.

Analyse van het actiepunt

Vraag	Antwoord (indien niet van toepassing, antwoord met n.v.t.)
1. Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?	ProDemos streeft ernaar de werking van onze parlementaire democratie opener te maken door onder andere jongeren en volwassenen in Nederland fysieke toegang tot de parlementsgebouwen te bieden en hen te leren over democratische processen, participatie en de rechtsstaat.
2. Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?	Op indirecte wijze: door het kennisniveau van een breed publiek te vergroten op het gebied van democratische processen, instituties en de rechtsstaat, zijn mensen zich bewuster van hun rechten en beter in staat overheidshandelen kritisch te volgen.
3. Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?	ProDemos legt uit wat de spelregels zijn van de democratie en de rechtsstaat en laat zien wat je zelf kunt doen om invloed uit te oefenen – in de gemeente, het waterschap, de provincie, het land en Europa. Hierdoor bevordert ProDemos actief burgerschap en stelt zij mensen beter in staat tot participatie.

Actiepunt Planning			
Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
Scholieren en studenten kennis laten maken met democratie en rechtsstaat.	Direct bereik van leerlingen (activiteiten onder persoonlijke begeleiding van ProDemos) Streefaantal: 350.000	2026	Hoofdactiehouders (organisatie): ProDemos
			Ondersteunende stakeholders
			Overheid
Mensen in Nederland laten kennismaken met democratische rechtsstaat en actief burgerschap.	Direct bereik van deelnemers (activiteiten onder persoonlijke begeleiding van ProDemos) Streefaantal: 75.000	2026	Hoofdactiehouders (organisatie): ProDemos
			Ondersteunende stakeholders
			Overheid
Verkenning maatschappelijke bestemming Grafelijke Zalen	ProDemos is voornemens de komende periode te verkennen of de Grafelijke Zalen breder ingezet kunnen worden en een maatschappelijke bestemming kunnen krijgen. Als nieuw Parlementair Bezoekerscentrum, of door ruimere openstelling voor publiek.	2025	Hoofdactiehouders (organisatie): ProDemos
			Ondersteunende stakeholders
			Overheid

8. Burgerparticipatie versterken met digitale tools

Actiepunt 8 – Burgerparticipatie versterken met digitale tools			
Korte omschrijving van het actiepunt	In de Werkagenda Waardengedreven Digitaliseren is opgenomen dat dit Kabinet AI-gedreven delibera- tie- en consensustools wil gebruiken en doorontwikkelen. Het Kabinet wil zulke tools deze kabinetsperi- ode inzetten voor burgerparticipatie bij ten minste drie trajecten.		
Hoofdactiehouder (organisatie)	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Digitale Samenleving		
Ondersteunende stakeholders	Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
	ICTU		
Looptijd	2023-2027		

Probleemstelling

1. What problem does the commitment aim to address?

- Nederland kent grote maatschappelijke uitdagingen die inspanningen vergt van overheid, bedrijfsleven en burgers. De Nederlandse rege- ring heeft daarom de wens uitgesproken om burgers actief te betrekken bij een aantal thema's, waaronder het klimaatbeleid.
- In de Werkagenda Waardengedreven Digitaliseren van november 2022 staat dat het Kabinet AI-gedreven digitale tools voor burger- consultatie (eConsultatie) en consensus wil inzetten en verder ontwikkelen voor ten minste drie trajecten.
- Uit eerder onderzoek is gebleken dat betrokkenheid van burgers via eConsultatie de kwaliteit van de overheidsbesluitvorming kan verbete- ren. Door verschillende burgers te laten deelnemen aan het beleidsvormingsproces wordt de diversiteit aan ideeën en het scala aan moge- lijke oplossingen vergroot. eConsultatie biedt overheden ook nieuwe mogelijkheden om specifieke groepen burgers te bereiken die anders niet aan de beleidsvorming zouden deelnemen.
- Bovendien kan het gebruik van eConsultatie de legitimiteit van het beleid vergroten. eConsultatie kan ertoe leiden dat overheden meer open staan voor en zich bewust worden van de wensen en voorkeuren van de samenleving met betrekking tot bepaalde beleidsterreinen en ontwikkelingen.

2. Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- Bij grote maatschappelijke thema's voelen burger zich niet altijd gehoord, waardoor maatschappelijke onvrede ontstaat. Vanuit de overheid is er echter nog geen eenduidige manier om grootschalig geluiden uit de samenleving op te halen voor specifieke thema's en te luisteren naar de inbreng en ideeën van inwoners.
- Een burgerforum is bijvoorbeeld een manier om het perspectief van de burgers bij de beleidsvorming te betrekken. Om zoveel mogelijk mensen te bereiken en hen effectief te laten deelnemen, kan een eConsultatie-instrument worden gebruikt waarmee burgers kunnen parti- ciperen en nadenken over het onderwerp dat centraal staat in het burgerforum.
- Het ministerie van BZK is daarom op zoek naar een AI-gedreven massa delibera- tie- en consensustool die voldoet aan de laatste eisen rond veiligheid, privacy en toegankelijkheid.

Omschrijving van het actiepunt

1. Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- Er is enig onderzoek gedaan naar mogelijke oplossingen. Het open source platform Pol.is is een AI-gedreven eConsultatietool die meningen over een bepaalde kwestie kan verzamelen en kan vaststellen waar consensus en meningsverschillen bestaan. De tool wordt al gebruikt in andere landen, waaronder Taiwan, Nieuw-Zeeland en de Verenigde Staten.
- Pol.is is in 2020 voor het eerst getest en geïmplementeerd via pilots in de Nederlandse gemeenten Groningen en Amsterdam. De pilots waren het resultaat van het project 'Digitale Deliberatieve Democratie in Nederland' van de partners Stichting Netwerk Democratie, Democratie in Actie en de gemeenten Groningen en Amsterdam, met steun van het ministerie van BZK.
- Hoewel de tool als veelbelovend wordt beschouwd voor het organiseren van eConsultatie, zijn er een aantal tekortkomingen van de tool naar voren gekomen die verdere ontwikkeling wenselijk maken.
- Zo is het van belang dat er een Nederlandse of Europese versie van Pol.is komt. Omdat het platform nu nog in Amerika wordt gehost, levert dit vanuit de AVG (de Algemene Verordening Gegevensbescherming) problemen op.
- Bovendien is de open source software momenteel onvoldoende ontwikkeld om gemakkelijk door overheidsorganisaties geïnstalleerd te kunnen worden. Tot slot is ook het UX-design van Polis voor verbetering vatbaar.

2. Welke oplossing stel je voor?

- AI-gedreven tools voor massa deliberatie en consensus, zoals Pol.is, bieden een laagdrempelig platform waarop grote groepen burgers en beleidsmakers voorstellen kunnen doen, erover kunnen stemmen en kunnen reflecteren op de groepsinput.
- Algoritmische verwerking van de input helpt om stellingen te groeperen en verschillen en overeenkomsten in opvattingen over verschillende stellingen zichtbaar te maken. Zo kan een beeld ontstaan van consensus en verschillen in opvattingen tussen groepen deelnemers.
- Er zijn verschillende manieren waarop een digitaal instrument als Pol.is een burgerforum en andere offline vormen van participatie kan aanvullen:
 - A. Voor het burgerforum: Pol.is kan worden gebruikt om de verschillende meningsgroepen in beeld te brengen.
 - B. Tijdens het burgerforum: Pol.is kan worden gebruikt om inzicht te krijgen in de mening van burgers over de input die het burgerforum tot nu toe heeft geleverd.
 - C. Na het burgerforum: Pol.is kan worden gebruikt om de mening van burgers over de uitkomsten van het burgerforum te verzamelen en het burgerforum te evalueren.
- Hoewel eConsultatie momenteel door het ministerie van BZK vooral wordt gezien als aanvulling op een burgerforum, heeft het ministerie de ambitie om te onderzoeken of Pol.is ook zonder burgerforum kan worden ingezet. Pol.is kan bijvoorbeeld gebruikt worden tijdens de beleidsvorming om inzicht te krijgen in de verschillende visies van burgers op een beleidsvoorstel.

3. Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- Het ministerie van BZK wil de Pol.is tool verder ontwikkelen voor gebruik op nationaal niveau. De tool moet open source zijn en voldoen aan de Web Accessibility Guidelines. Het ontwikkelde platform moet veilig, privacy-proof en AVG-compliant zijn.
- De authenticatie moet zodanig zijn geregeld dat deelnemers gemakkelijk kunnen deelnemen, maar ook dat het platform niet door bots kan worden misbruikt. Een privacy-proof authenticatiemethode, waarbij de authenticatie niet traceerbaar is, heeft de voorkeur.
- Naast open en toegankelijke digitale participatie voor iedereen moet deelname aan het platform ook mogelijk zijn voor een representatieve groep.
- Tot slot is een actueel overzicht van bestaande digitale participatiemogelijkheden binnen de overheid wenselijk om samenhang tussen en integratie met reeds bestaande digitale participatiemogelijkheden binnen de Rijksoverheid te waarborgen. Evenals het creëren van een landings- en overzichtspagina voor de verschillende mogelijkheden voor digitale participatie binnen de Rijksoverheid.

Analyse van het actiepunt	
Vraag	Antwoord (indien niet van toepassing, antwoord met n.v.t.)
1. Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?	Het gebruik van eConsultatietools maakt de overheid transparanter voor burgers door participatie in het beleidsvormingsproces van de overheid mogelijk te maken, en zorgt ervoor dat de wensen en ideeën van burgers beter tot uiting komen in de beleidsvorming.
2. Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?	Door via eConsultatie de meningen van burgers publiekelijk te verzamelen, kunnen burgers overheidsorganisaties ter verantwoording roepen om ervoor te zorgen dat hun ideeën en standpunten goed tot uiting komen in de beleidsvorming.
3. Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?	Dankzij eConsultatie kunnen burgers rechtstreeks deelnemen aan het beleidsvormingsproces door hun standpunten digitaal te verzamelen en te verwerken.

Actiepunt Planning			
Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
1) Basisgereedheid Polis.overheid.nl	Ten minste driemaal mogelijkheid geboden voor inspraak op beleid middels het Pol.is/participatie en consensusplatform	2025	Hoofdactiehouder (organisatie): Ministerie van BZK, DS
2) Inzet/gebruik polis.overheid.nl eConsultatietools bij drie beleidstrajecten			Ondersteunende stakeholders
			Overheid
			Maatschappelijk middenveld
			Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
3) Doorontwikkeling eConsultatietools			ICTU

IV. Verbeteren actieve en passieve openbaarheid

De Wet Open Overheid (Woo) is een belangrijke stap naar een meer open en transparante overheid. Er zijn echter nog verbeteringen nodig. De uitvoering van de Woo verloopt op sommige punten moeizaam, bijvoorbeeld wat betreft de afhandelingstermijnen van Woo-verzoeken. Rijksbreed worden inspanningen geleverd om dit te verbeteren en te versnellen, zoals beschreven in hoofdstuk 2 over Open Overheid Inspanningen tot Dusver. Tegelijkertijd is er nog veel werk te verzetten. Daarbij is het wenselijk dat de verbetering van actieve openbaarmaking en openbaarmaking op verzoek ook vanuit een maatschappelijk perspectief wordt benaderd.

9. Invoeringstoets Woo

Actiepunt 9 – Invoeringstoets Woo			
Korte omschrijving van het actiepunt	Een jaar na inwerkingtreding van de Wet open overheid (Woo) is een invoeringstoets voorzien. De invoeringstoets is een (nieuw) evaluatie-instrument om snel zicht te krijgen op de vraag hoe de inwerktrading feitelijk is verlopen en hoe het nu gaat. De invoeringstoets Woo zal in de vorm van een feitelijke inventarisatiestudie de knelpunten en best practices die gebruikers en uitvoerders ervaren in kaart brengen. Het onderzoek zal worden uitgevoerd door een onafhankelijk extern onderzoeksbureau. Bij de start van de invoeringstoets wordt een participatief element aan de voorkant geborgd in de vorm van verkennende gesprekken met verschillende partijen. Hierdoor kan die input worden meegenomen bij de enquête en interviews. Daarnaast kent het einde van de invoeringstoets ook een participatieve validatiesessie om met verschillende partijen na te denken over scenario's. De invoeringstoets moet resulteren in een onafhankelijk rapport waarin de knelpunten en best practices in de praktijk en in de uitvoering van de Woo zijn blootgelegd. Daarnaast dient het onderzoeksrapport concrete aanbevelingen te bevatten voor de geconstateerde knelpunten.		
Hoofdactiehouder (organisatie)	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Programma Open Overheid		
Ondersteunende stakeholders	Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
	Andere ministeries, bestuursorganen, en medeoverheden Adviescollege Openbaarheid & Informatiehuishouding (ACOI) en de Regeringscommissaris Informatiehuishouding		Hoge Colleges van Staat, en Woo-verzoekers (burgers, journalisten, onderzoekers, etc.)
Looptijd	2023		

Probleemstelling

1. Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Het actiepunt wil inventariseren welke knelpunten gebruikers en uitvoerders van de Woo ervaren. Hierbij ligt de focus op het blootleggen van (onbedoelde) neveneffecten voor de gebruikers van de wet en op de uitvoerbaarheid van de Woo voor bestuursorganen. Daarnaast zal het onderzoek ook *best practices* rondom de Woo bij beide partijen ophalen.
 - Het in kaart brengen van de *best practices* bij de behandeling van Woo-verzoeken is ook een voorstel van de maatschappelijke coalitie 'Over Informatie Gesproken'. Deze coalitie heeft geconstateerd dat het leren van *best practices* relevant is voor overheden om een snellere verwerking van informatieverzoeken te bevorderen.
- De invoeringstoets wordt vormgegeven door een inventarisatiestudie te laten doen naar knelpunten voor de doelgroep (Woo-verzoekers zoals journalisten en onderzoekers, maar ook burgers) en in de uitvoeringspraktijk (voor alle partijen die onder de Woo vallen: ministeries, provincies, gemeenten, waterschappen en sinds de invoering van de Woo ook de Hoge Colleges van Staat en de Staten-Generaal).
- Hoewel de Woo een nieuwe wet is, bestaan een aantal van de knelpunten die worden ervaren al langer doordat deze ook van toepassing waren onder de Wob. Toch zullen deze (oudere) knelpunten, mits ze door gebruikers en/of uitvoerders naar voren worden gebracht als knelpunt van de Woo, meegenomen worden in de inventarisatiestudie van de Woo invoeringstoets.

2. Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- Veel Woo-verzoekers (burgers, journalisten, wetenschappers) merken de knelpunten rondom de uitvoering van de Woo. De afhandeling van Woo-verzoeken vindt te vaak plaats buiten de wettelijke- en/of afgesproken termijn en hierdoor moeten Woo-verzoekers lang wachten op de door hun opgevraagde informatie.
- Tegelijkertijd vragen verschillende ministeries en andere bestuursorganen momenteel aandacht voor de uitvoerbaarheid van het huidige wettelijke kader van de Woo. Door omvangrijke verzoeken en het ruime documentenbegrip van de Woo moeten bestuursorganen allerlei soorten informatie verzamelen en beoordelen, waardoor de uitvoerbaarheid van de Woo voor hen in het geding komt.

Omschrijving van het actiepunt

1. Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- Om meer inzicht te krijgen in openheid van overheidsinformatie in andere landen en waar mogelijk lessen te trekken uit het buitenland, zijn diverse internationale werkbezoeken aan met name Scandinavische landen afgelegd.
- Tevens heeft de Universiteit Leiden een internationaal rechtsvergelijkend onderzoek naar openbaarheidswetgeving uitgevoerd. Dit om te leren waar mogelijk het Nederlandse openbaarmakingsstelsel aangepast zou kunnen worden om zowel de toegang tot overheidsinformatie voor iedereen als de uitvoerbaarheid voor bestuursorganen te verbeteren.
 - Centraal in het onderzoek staat de vraag hoe het Verenigd Koninkrijk, Zweden, Frankrijk, Duitsland, Estland en Slovenië door middel van wetgeving hebben geborgd dat op rijksniveau overheidsinformatie openbaar wordt gemaakt en hoe dit wettelijk kader in de praktijk wordt uitgevoerd.

2. Welke oplossing stel je voor?

- Er is momenteel veel aandacht in de politiek en de media voor de knelpunten rondom de uitvoering van de Woo. De invoeringstoets moet direct bij gebruikers en uitvoerders inventariseren wat er knelt en wat er wel goed gaat (de 'best practices'). Hierdoor zal duidelijk worden waar Woo-verzoekers tegenaan lopen. Hetzelfde geldt voor de knelpunten van de verschillende bestuurslagen en hoe die zich tot elkaar verhouden (knelpunten die ministeries ervaren hoeven niet, of in mindere mate, te spelen bij bijvoorbeeld gemeenten). Deze feitelijke inventarisatie is van belang voor verdere strategische beleidskeuzes aangaande de Woo.
- Voor de invoeringstoets Woo is het van belang dat alle verschillende perspectieven op het gebruik en de uitvoering van de Woo worden meegenomen. Het betreft o.a. verschillende gebruikers en medewerkers bij diverse bestuursorganen, die allen waardevolle input hebben op verschillende vlakken van de uitvoering.
- Onderdeel van de opdracht is, op basis van de feitelijke inventarisatiestudie naar knelpunten, met concrete aanbevelingen te komen voor de geconstateerde knelpunten, gedestilleerd uit de uitkomsten (knelpunten en *best practices*) van de invoeringstoets. Het internationale rechtsvergelijkende onderzoek naar openbaarheidswetgeving van de Universiteit Leiden kan hiervoor als input gebruikt worden.

Omschrijving van het actiepunt

3. Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- De inventarisatiestudie moet resulteren in een onafhankelijk rapport waarin de knelpunten en best practices in het gebruik en in de uitvoering van de Woo zijn blootgelegd. Centraal hierin staan de ervaringen van gebruikers en uitvoerders van de wet en (bestaande) kwantitatieve gegevens zoals de aantallen Woo-verzoeken, de omvang ervan en de duur van de behandeling.
- Daarnaast dient het onderzoeksrapport concrete aanbevelingen te bevatten voor de geconstateerde knelpunten, gedestilleerd uit de uitkomsten van de invoeringstoets en met inachtneming van het internationale rechtsvergelijkende onderzoek naar openbaarheidswetgeving van de Universiteit Leiden.

Analyse van het actiepunt

Vraag	Antwoord (indien niet van toepassing, antwoord met n.v.t.)
1. Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?	Een onafhankelijk onderzoeksbureau zal feitelijk inventariseren waar de knelpunten en <i>best practices</i> omtrent de Woo voor gebruikers en uitvoerders liggen. Dit moet resulteren in een feitelijke inventarisatiestudie. Op basis daarvan zal het onderzoeksbureau ook concrete aanbevelingen doen aangaande de geconstateerde knelpunten. Deze aanbevelingen en de verdere uitkomsten van de invoeringstoets zullen als input dienen voor verdere strategische beleidskeuzes om zowel de toegang tot publieke informatie in Nederland en de uitvoerbaarheid voor bestuursorganen te verbeteren.
2. Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?	Het onderzoeksrapport met de uitkomsten van de invoeringstoets zal worden aangeboden aan de minister van BZK. De minister van BZK zal het rapport toezenden aan de Tweede Kamer, waarna het voor iedereen beschikbaar is. Het kan daarna als input dienen voor de dialoog tussen gebruikers en uitvoerders van de Woo.
3. Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?	Om het perspectief en ervaringen van gebruikers van de wet te borgen in de inventarisatiestudie, dienen voldoende Woo-verzoekers (burgers, journalisten en onderzoekers) bevraagd te worden over hun ervaringen met de Woo (zowel op gebied van knelpunten als ook <i>best practices</i> die zij hebben ervaren).

Actiepunt Planning

Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders		
Oplevering onderzoeksrapport door onderzoeksbureau	Onderzoeksrapport met een feitelijke inventarisatie van knelpunten en <i>best practices</i> onder gebruikers en uitvoerders van de Woo. Op basis daarvan ook concrete aanbevelingen voor de geconstateerde knelpunten.	2023	Hoofdadactiehouder (organisatie): Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)

10. Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk

Actiepunt 10 – Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk			
Korte omschrijving van het actiepunt	Vanaf 2023 wordt jaarlijks gerapporteerd over de afhandeling van informatieverzoeken bij de Rijksoverheid in de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk (JBR).		
Hoofdadactiehouder (organisatie)	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Programma Open Overheid		
Ondersteunende stakeholders	Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
	Ministeries		
Looptijd	Vanaf mei 2023 wordt jaarlijks gerapporteerd in de JBR over de doorlooptijden van Woo-verzoeken bij ministeries.		

Probleemstelling

1. Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Op 1 mei 2022 is de Wet openbaarheid van bestuur (Wob) vervangen door de Wet open overheid (Woo). Met deze nieuwe wet is een belangrijke stap gezet naar een meer open overheid. De Woo vergroot de toegang tot overheidsinformatie, bevordert de actieve openbaarmaking en vernieuwt de regels voor openheid en openbaarheid. Een belangrijk onderdeel van de Woo is dat iedereen een bestuursorgaan kan verzoeken om informatie openbaar te maken.
- Het bestuursorgaan dient binnen zes (4+2) weken een besluit te nemen over het openbaar maken van informatie. Uit de cijfers blijkt dat Woo-verzoekers in veel gevallen niet tijdig in hun informatiebehoefte worden voorzien en dat ministeries ondanks hun inspanningen op sommige punten aanlopen tegen de uitvoerbaarheid van de Woo.
- Zowel overheidsorganisaties als maatschappelijke organisaties geven aan bij ministerie van BZK dat de afhandelingstermijnen van Woo-verzoeken te veel tijd in beslag nemen. De wettelijk voorgeschreven termijnen worden in veel gevallen niet gehaald. Wat de precieze cijfers zijn, was een tijd lang niet bekend.
- Het was niet bekend welke ministeries hoeveel verzoeken hebben gekregen, welk aantal al dan niet op tijd tot een besluit heeft geleid en hoeveel (aantal en bedrag) dwangsommen zijn verbeurd en betaald. Dat wordt voortaan voor een ieder transparant en open inzichtelijk gemaakt per ministerie.

2. Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- Ministeries werken aan het beantwoorden van Woo-verzoeken, maar er was geen rijksbreed beeld van hoe de afhandelingstermijnen van Woo-verzoeken eruitzien.
 - Er was geen overzicht van hoe het ervoor staat met de afhandelingstermijnen van de Woo-verzoeken bij de verschillende ministeries.
 - Doordat cijfers niet rijksbreed gecoördineerd werden en niet bekend waren tussen ministeries, waren concrete cijfers ook niet transparant en actief openbaar te maken.

Omschrijving van het actiepunt

1. Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- Eenmalig werd bij de ministeries opgevraagd hoe het ervoor staat met de rechterlijke uitspraken bij Woo-verzoeken. Deze uitspraken werden gedeeld met het parlement. Dit leverde nog niet de benodigde transparantie op om overzicht te kunnen hebben voor monitoring over de jaren heen.

2. Welke oplossing stel je voor?

- Om een rijksbreed beeld te creëren van de afhandelingstermijnen van Woo-verzoeken bij ministeries, gaat het ministerie van BZK jaarlijks rapporteren over de doorlooptijden van de informatieverzoeken. Door middel van deze jaarlijkse rapportage wordt voorzien dat de informatie van alle ministeries op één centraal punt binnenkomt (bij het ministerie van BZK) en middels een jaarlijkse rapportage gedeeld kan worden aan alle Nederlandse inwoners. Daarom wordt vanaf 2023 de informatie omtrent Woo-verzoeken opgenomen in de Jaarrapportage Bedrijfsvoering Rijk (JBR).
- Onderdeel van de rapportage is niet alleen de afhandelingstermijnen van Woo-verzoeken, maar er wordt ook inzichtelijk gemaakt hoe vaak de rechter een ingesteld inhoudelijk (hoger) beroep (deels) gegrond of ongegrond verklaart, en welk bedrag (dwangsommen) het Rijk jaarlijks uitgeeft als gevolg van rechtelijke uitspraken ten aanzien van het te laat afhandelen van Woo-verzoeken en de ontwikkeling daarvan over de jaren heen.

3. Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- De output is een lijst informatie voor in de JBR waarin we per ministerie het volgende rapporteren:
 - Hoeveelheid Woo-besluiten binnen of buiten de wettelijke afhandelingstermijn
 - Het aantal inhoudelijke beroepen, hoger beroepen en bezwaren.
 - Het aantal uitspraken waarbij dwangsommen werden verbeurde vanwege niet tijdig beslissen, en bijbehorende verbeurde en betaalde bedragen.
- De Rijksoverheid vindt transparantie en openheid erg belangrijk. Ook als het om haar eigen resultaten en functioneren gaat. Op deze manier wordt de transparantie verbeterd.

Analyse van het actiepunt

Vraag	Antwoord (indien niet van toepassing, antwoord met n.v.t.)
1. Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?	Tot nu toe werd niet frequent gerapporteerd over de afhandelingstermijnen van Woo-verzoeken. Door middel van de jaarlijkse rapportage van afhandelingstermijnen van Woo-verzoeken kan iedereen zien hoe het gaat met de afhandeling van de Woo-verzoeken. Hierdoor wordt de overheid transparanter.
2. Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?	De jaarlijkse rapportage geeft inzicht in de afhandelingstermijnen van Woo-verzoeken door ministeries. Door de rapportage wordt ook inzichtelijk hoe de voortgang verloopt bij de verschillende ministeries in de afhandeling van Woo-verzoeken en zij kunnen worden aangesproken hierop. Ministeries die wel binnen de wettelijke termijnen Woo-verzoeken afhandelen, kunnen <i>best practices</i> delen. Doordat eenieder jaarlijks kan zien of de afhandelingstermijnen in het voorafgaande jaar versneld of vertraagd zijn, kunnen inwoners eenvoudiger nagaan hoe de uitvoering vordert.
3. Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?	Het actief inzichtelijk maken van informatie stelt inwoners in staat om te beschikken over cijfers over de afhandeling van Woo verzoeken bij verschillende ministeries.

Actiepunt Planning					
Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders		
Vanaf mei 2023 wordt jaarlijks gerapporteerd in de JBR over de doorlooptijden van Woo-verzoeken bij ministeries.	Rapportage over: <ul style="list-style-type: none"> Hoeveelheid Woo-besluiten binnen of buiten de wettelijke afhandelingstermijn Het aantal inhoudelijke beroepen, hoger beroepen en bezwaren. Het aantal uitspraken waarbij dwangsommen werden verbeurde vanwege niet tijdig beslissen, en bijbehorende verbeurde en betaalde bedragen. 	Mei 2023	Hoofdactiehouders (organisatie): Ministerie van BZK, POO		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
			Ministeries		

11. Open data

Actiepunt 11 – Open Data: Stimulans voor Innovatie, Transparantie en Betrokkenheid

Korte omschrijving van het actiepunt	Open data stimuleert ondernemerschap, innovatie en transparantie, maar wordt nog niet volledig benut in Nederland. Het vergroten van betrokkenheid en privacy kwesties moeten worden aangepakt om het potentieel te kunnen benutten.		
Hoofdadactiehouder (organisatie)	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Directie Digitale Samenleving		
Ondersteunende stakeholders	Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
	VNG, Geonovum, Interbestuurlijke Datastrategie (IBDS)	Open State Foundation	
Looptijd	2023-2027		

Probleemstelling

1. Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Overheidsorganisaties produceren en gebruiken een grote verscheidenheid aan data om publieke taken uit te voeren. De toegenomen beschikbaarheid van open data kan ondernemerschap stimuleren en leiden tot innovaties die helpen bij het aanpakken van verschillende maatschappelijke uitdagingen, zoals klimaatverandering en sociale ongelijkheid. Bovendien kan een ruimere beschikbaarheid van open data leiden tot meer openheid en transparantie van overheden.
- Op dit moment wordt het potentieel van open data in Nederland echter nog niet volledig benut vanwege uitdagingen als een gebrek aan betrokkenheid en zorgen over privacy. De Europese High Value Dataset verordening biedt een kans om de beschikbaarheid van open data een boost te geven, aangezien een lijst van specifieke 'high value' datasets (i.e., hoogwaardige datasets) per juni 2024 kosteloos beschikbaar moet worden gesteld.
- Om het potentieel dat deze verordening te bieden heeft volledig te benutten, moeten betrokkenen op passende wijze worden gemotiveerd en ondersteund. Door betrokkenen (inhoudelijk) te ondersteunen bij het beschikbaar stellen van hoogwaardige datasets, met inachtneming van publieke waarden zoals privacy, stellen we verschillende stakeholders en hergebruikers, zoals media, NGO's en startups, in staat om optimaal te profiteren van de verbeterde en uitgebreidere beschikbaarheid van open datasets in Nederland.

2. Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- Het beschikbaar stellen van hoogwaardige datasets kent verschillende uitdagingen:
 - Zorgen rondom privacy;
 - Gebrek aan betrokkenheid van overheidsorganisaties (andere projecten krijgen voorrang, omdat er geen directe financiële voordelen zijn);
 - Gebrek aan capaciteit, kennis en expertise bij overheidsorganisaties met betrekking tot het beschikbaar stellen van open data; en
 - Gebrek aan centrale sturing (*governance*) met betrekking tot open databeleid.

Omschrijving van het actiepunt

1. Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- Een van de oplossingen is het bevorderen van het gebruik van het in 2011 gelanceerde landelijke open data portaal. Het open data portaal 'data.overheid.nl' biedt een overzicht van alle beschikbare datasets van overheidsorganisaties in Nederland.
 - Het portaal en het register zijn geïnitieerd en worden beheerd door het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Het Kennis- en Exploitatiecentrum Officiële Overheidspublicaties (KOOP) is verantwoordelijk voor het onderhoud en de ontwikkeling van het portaal.
 - Ruim 185 Nederlandse overheidsorganisaties stellen via het platform data beschikbaar in ongeveer 16.051 datasets. Het dataportaal wordt dagelijks bijgewerkt door data op te halen, API-updates en individuele gebruikers.
 - De DCAT-standaard voor gegevensuitwisseling wordt gebruikt en is uitgebreid voor gebruik in Nederland (DCAT-AP-NL). Versie 1.1. is momenteel in gebruik.
 - De dataregistratie is gebaseerd op het softwareplatform CKAN en Drupal 8. Op dit moment zijn ruim 1194 Nederlandse datasets beschikbaar in het Engels.
- In 2016 heeft het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties de Nationale Open Data Agenda (NODA) gepubliceerd, welke later is opgegaan in de bredere Data Agenda Overheid.
- Ook heeft het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties van 2016 tot en met 2021 de Stuiveling Open Data Award georganiseerd om het gebruik van open data te stimuleren en onder de aandacht te brengen.

2. Welke oplossing stel je voor?

- Betrokkenen helpen bij de implementatie en (updates) van de Europese hoogwaardige datasets door middel van begeleiding en ondersteuning. Voorheen werd deze ondersteuning niet altijd geboden en zijn de hoogwaardige datasets nog niet geïmplementeerd.
 - Deze steun zal de betrokkenheid van stakeholders helpen vergroten, aangezien zij worden gestimuleerd om meer open data beschikbaar te stellen.
 - Bovendien kan het (deels) helpen het probleem van het gebrek aan centrale sturing/governance met betrekking tot open databeleid.
 - Daarnaast kan het begeleiding/richtlijnen omvatten over hoe om te gaan met privacykwesties in verband met open data.
- Ook zal er via de Interbestuurlijke Datastrategie (IBDS) de samenwerking worden gezocht met beleidsontwikkelingen zoals het Federatief Datastelsel. Dit betreft een geoptimaliseerd stelsel voor het verantwoord gebruiken van data uit verschillende databronnen. Hetgeen ook leidt tot het optimaal benutten van het potentieel van data op verantwoorde wijze. De databronnen die in het kader van de HVDL beschikbaar worden gesteld, worden toegevoegd aan het Federatief Datastelsel (doorontwikkeling van het stelsel van basisregistraties).

3. Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- Het vergroten van de beschikbaarheid van open overheidsdata bij stakeholders, in lijn met de [Werkagenda Waardengedreven Digitaliseren](#).
- Het stimuleren en benutten van open data wordt in de agenda genoemd, evenals het vergroten van het aanbod van open data vanuit de Rijksoverheid, medeoverheden en publieke organisaties (ter illustratie: het KNMI Data Platform of RIONED rond stedelijk waterbeheer). Middels dit actiepunt wordt hieraan concreet invulling gegeven.
- Meer bewustzijn creëren over de waarde van het beschikbaar stellen van open overheidsdata voor maatschappelijke uitdagingen.

Analyse van het actiepunt

Vraag

Antwoord (indien niet van toepassing, antwoord met n.v.t.)

1. Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

Het ondersteunen van stakeholders bij het beschikbaar stellen van hoogwaardige datasets zal leiden tot meer open data over diverse belangrijke maatschappelijke onderwerpen zoals informatie over bedrijven, mobiliteit en statistiek.

Door onder andere meer open data toegankelijk te maken krijgen journalisten, burgers en ngo's inzicht in data die door overheidsinstanties worden geproduceerd. Dit kan bijdragen aan het opbouwen van vertrouwen tussen overheid en maatschappelijke actoren en kan leiden tot een effectievere en responsievere overheid.

2. Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

Het ondersteunen van belanghebbenden bij de implementatie van de High Value Data List (HVDL) heeft het potentieel om de verantwoording aanzienlijk te beïnvloeden door transparantie te bevorderen en de toegang tot overheidsinformatie te vergroten.

Door actief waardevolle datasets voor het publiek beschikbaar te stellen en de actoren die over de data beschikken te ondersteunen, helpt het burgers, onderzoekers, journalisten en bedrijven om overheden en publieke organisaties ter verantwoording te roepen voor hun handelen en besluiten.

Toegang tot bedrijfsinformatie kan bijvoorbeeld bijdragen aan het identificeren van gevallen van verspilling, fraude en corruptie. Geoinformatie en statistieken kunnen worden gebruikt om trends te volgen en de voortgang van beleidsdoelen, zoals het verminderen van koolstofemissies of het verbeteren van de volksgezondheid, te volgen. Deze informatie kan ook worden gebruikt om de effectiviteit van overheidsprogramma's en -beleid te evalueren en om verbeterpunten te identificeren.

3. Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?

Door betrokkenen te ondersteunen bij het beschikbaar stellen van hoogwaardige datasets, kunnen burgers het toegenomen aantal open datasets over verschillende onderwerpen (bv. milieu, statistiek en geo-info) gebruiken om maatschappelijke ontwikkelingen te definiëren, volgen en agenderen.

Dit kan uiteindelijk leiden tot nieuwe dataproducten of innovaties die kunnen helpen bij het aanpakken van maatschappelijke uitdagingen zoals klimaatverandering en huisvesting.

Actiepunt Planning					
Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders		
Verzamelen en uitwerken rode draden uit de impactanalyses HVDL	Uitgewerkte rode draden analyse die wordt gedeeld met HVDL-stakeholders in Nederland	Q4 2023/Q1 2024	Hoofdactiehouder (organisatie): Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Directie Digitale Samenleving		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
			Geonovum		
Governance en inhoudelijke ondersteuning inrichten voor optimale implementatie HVDL	Uitgewerkt <i>governance</i> /ondersteuningsplan ten behoeve van HVDL	Q1 2024	Hoofdactiehouder (organisatie): Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Directie Digitale Samenleving		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
Factsheets opstellen en informatiesessies organiseren over HVDL	Uitgewerkte factsheets behoefte van implementatie HVDL en georganiseerde informatiebijeenkomsten	2024-2027	Hoofdactiehouder (organisatie): Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Directie Digitale Samenleving		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
			Geonovum		

12. Open Source Program Office

Actiepunt 12 – Open Source Program Office (OSPO)			
Korte omschrijving van het actiepunt	Volgens het kabinetsbeleid ‘Open, tenzij’, moet door de overheid gemaakte software zoveel mogelijk open source zijn. Om het opensourcowerken binnen BZK te stimuleren en faciliteren wordt een <i>Open Source programmabureau</i> (werktitel) ingesteld. In internationaal verband spreekt men in dit kader van een <i>Open Source Program Office</i> , oftewel een OSPO.		
Hoofddactiehouder (organisatie)	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Directie Digitale Samenleving		
Ondersteunende stakeholders	Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
	Directie Digitale Overheid en Digitale Samenleving (BZK), CIO BZK, CIO Rijk, Programma Open Overheid BZK, Belastingdienst VNG, Provincie Zuid Holland	Open State Foundation, NL Net, SIDN Fonds, Public Spaces, Foundation for public code	Kadaster, Alliander
Looptijd	2023-2027		

Probleemstelling

1. Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Open source software is een cruciaal onderdeel geworden van de ICT-infrastructuur van de Nederlandse overheid. Volgens het in 2020 ingevoerde kabinetsbeleid ‘Open, tenzij’, moet software die de overheid maakt (of laat maken) zoveel mogelijk open source zijn. Dit betekent dat de broncode vrij toegankelijk en herbruikbaar moet zijn.
- Het openbaar maken van de broncode van overheidssoftware heeft verschillende belangrijke voordelen.
 - Transparantie en vertrouwen: een belangrijk voordeel is dat de werking van de software en de functies die daarmee worden uitgevoerd voor iedereen inzichtelijk zijn. Dat inzicht geeft vertrouwen in hoe de software werkt en past bij het streven naar een transparante overheid.
 - Samenwerken: open source biedt ook mogelijkheden om op een nieuwe manier samen te werken met ketenpartners en mede-overheden. Zo draagt het bij aan een effectief en efficiënt openbaar bestuur. Ook biedt het kansen om de samenwerking met inwoners en ondernemers te vergroten.
 - Veiligheid: het openbaar maken van de broncode biedt anderen de kans om de software kwaliteit te toetsen en op fouten of risico’s te onderzoeken. Dit kan bijdragen aan het vergroten van de veiligheid en betrouwbaarheid van de software (het ‘vele ogen principe’). Afhankelijk van de open source licentie kunnen anderen de code zelf ook verbeteren.
 - Efficiëntie en innovatie: open source kan innovatie -en ontwikkelprocessen versnellen en licentiekosten besparen. Het bevordert hergebruik en verlaagt daarmee de ontwikkelkosten van software. Ook stimuleert het innovatie en economische groei, vanwege goedkopere toegang tot software en mogelijkheden om die te gebruiken in particuliere diensten.
 - Flexibiliteit en onafhankelijkheid: open source verhoogt de flexibiliteit in het gebruik van software en vermindert het risico van kostbare migratieprocessen door afhankelijkheid van één leverancier te vermijden (*vender lock-in*).
- Het opnemen van open source is een vereiste van de Wet digitale overheid (Wdo), die 1 juli 2023 ingaat. De Wet digitale overheid moet ervoor zorgen dat burgers en bedrijven op een betrouwbare en veilige manier kunnen inloggen bij de overheid. Open source helpt daarbij omdat broncode vrij toegankelijk is, software makkelijker verbeterd en verspreid kan worden. Een vraag die opgekomen is, is hoe de overheid dit in de praktijk kan organiseren.

Probleemstelling

2. Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- In 2020 publiceerde de Europese Commissie haar Open Source Software Strategy 2020-2023. Een van de maatregelen die de strategie bood om open source binnen nationale overheden aan te moedigen en te faciliteren is de oprichting van een Open Source Program Office (OSPO), dat wil zeggen een centrale eenheid binnen de overheid verantwoordelijk voor open source software.
- Onder andere EU-lidstaten Frankrijk, Luxemburg en Duitsland hebben al een OSPO.
- Niet overgaan tot het instellen van een OSPO maakt dat de inzet op dit thema erg versnipperd blijft, de broodnodige impuls uitblijft en organisaties (binnen het BZK domein) kennis en kunde tekort komen om adequaat aan de groeiende vraag rond openheid van IT te voldoen.

Omschrijving van het actiepunt

1. Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- De Nederlandse overheid heeft al enkele stappen gezet om open source binnen de overheid te stimuleren. Zo zijn er al enkele broncodes gepubliceerd door het ministerie van BZK via de 'BZK Github.' Zo heeft het ministerie in januari 2023 de broncode van de DigiD-app op dit platform vrijgegeven. Daarnaast wordt de Europese digitale identiteit (eID) open source en in samenwerking met anderen op dit platform ontwikkeld.
- Ook de Belastingdienst en het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport hebben eerder een met een OSPO vergelijkbaar loket ingesteld.
- In oktober 2022 het rapport 'Open source werken, de vrijblijvendheid voorbij' uitgebracht met daarin de open source strategie voor het ministerie van BZK. Het rapport doet verschillende aanbevelingen over hoe het ministerie en andere overheidsorganisaties aan de slag kunnen met de principes van open source. Een van de belangrijkste aanbevelingen uit dit rapport is de oprichting van een OSPO.

2. Welke oplossing stel je voor?

- Het uiteindelijke doel van de open source strategie van de overheid is dat open source werken onderdeel wordt van de reguliere praktijk bij het gebruik en de ontwikkeling van softwareoplossingen. Een OSPO kan open source werken binnen het ministerie van BZK stimuleren en faciliteren.
- Door als eerste Nederlandse ministerie een OSPO op te richten, neemt het ministerie van BZK ook binnen de overheid een cruciale voorbeeldfunctie in op het gebied van open source.
- Via een nieuwsbrief en de website Open source (pleio.nl) worden kennis, ervaringen en bijeenkomsten gedeeld rond het OSPO en open source werken in brede zin.

3. Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- Om open source werken binnen het ministerie van BZK te stimuleren en te faciliteren wordt een OSPO opgericht.
- De OSPO valt onder de *chief information officer* van het ministerie en zal samenwerken met verschillende beleids- en stafafdelingen. Bijvoorbeeld op het gebied van aanbestedingen, openbaarmaking van overheidsinformatie en de Europese digitale identiteit.
- Het doel van een OSPO is om interne barrières en beperkingen rond open source weg te nemen en de samenwerking met andere OSPO's, overheden, bedrijven en ontwikkelaars vorm te geven.
- Verder spreekt de OSPO met elk onderdeel van het ministerie af om pilots uit te voeren of bestaande toepassingen open source te maken. Dit levert de nodige kennis en ervaring op om de overgang naar open source succesvol te laten verlopen.

Analyse van het actiepunt	
Vraag	Antwoord (indien niet van toepassing, antwoord met n.v.t.)
1. Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?	De OSPO bevordert open source werk binnen het ministerie van BZK. Open source betekent dat de broncode van software vrij toegankelijk en herbruikbaar is voor het publiek. Hierdoor ontstaat transparantie over hoe overheidssoftware werkt en welke functies deze vervult.
2. Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?	Door de broncode van overheidssoftware openbaar te maken, kan het publiek de kwaliteit van software testen en verbeteren. Dit kan helpen om de overheid verantwoordelijk te houden voor het gebruik van veilige en betrouwbare software.
3. Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?	Met open source software kunnen burgers overheidssoftware testen en verbeteren. Het moedigt burgers aan deel te nemen aan het verifiëren en definiëren van door de overheid gebouwde software-oplossingen.

Actiepoint Planning			
Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
Start OSPO BZK		1-1-24	Hoofdactiehouders (organisatie): Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties Ondersteunende stakeholders Overheid Maatschappelijk middenveld Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.) CIO BZK
Uitbouwen OSPO kennisnetwerk	Elk jaar 5 overheden	Jaarlijks	Hoofdactiehouders (organisatie): Ondersteunende stakeholders Overheid Maatschappelijk middenveld Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.) Belastingdienst, BZK ICTU VNG, Kadaster, Alliander, Provincie Zuid Holland

13. Open inkoop

Actiepunt 13 – Open inkoop			
Korte omschrijving van het actiepunt	Op 1 december 2022 is het openbare platform Rijksinkoop online gegaan (“Zakendoen met het Rijk”). Uit de IRM-review blijkt dat het potentieel van dit platform verder benut kan worden. Dit kan enerzijds worden bereikt door de informatie op het platform te verbeteren en anderzijds door de scope van het platform uit te breiden naar alle aspecten van Rijksinkoop en mogelijk zelfs naar provincies en gemeenten (hefboomfunctie). Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan de uitbreiding van openbare inkoopinformatie van de overheid en de dialoog met externe belanghebbenden. Dit vergroot de kans op de best mogelijke offerte voor inkoop met publieke middelen en zorgt ervoor dat de inkooppraktijken van het Rijk transparant en inzichtelijk zijn.		
Hoofdadactiehouder (organisatie)	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Directie Inkoop-, Facilitair en Huisvestingsbeleid Rijk		
Ondersteunende stakeholders	Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
	De coördinerend directeuren inkoop van de departementen, Inkoopuitvoeringscentra	Open State Foundation, Open Contracting Partnership (OCP)	Klankbordgroep met externe stakeholders (burgers, belangorganisaties, en bedrijven)
Looptijd	2024-2026		

Probleemstelling

1. Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Het kabinetsbeleid ‘Inkopen met Impact’, waarbij Rijksinkoop wordt gecombineerd met sociale doelstellingen, vereist aanzienlijke kennis en expertise van bedrijven die geïnteresseerd zijn in dergelijke opdrachten.
- Als deze bedrijven niet tijdig op de hoogte zijn van aanbestedingen op de markt en niet beschikken over de benodigde informatie met betrekking tot de context van Rijksinkoop, neemt het risico toe dat het Rijk geen optimale offertes ontvangt voor zijn inkoop. Dit kan resulteren in het afsluiten van contracten die niet voldoen aan de gewenste kwaliteit.

2. Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- Er zijn verschillende oorzaken die bijdragen aan het probleem:
 1. Het is moeilijk voor burgers, bedrijven en belangorganisaties om hun weg te vinden in de overvloed aan informatie over de koppeling van Rijksinkoop aan sociale doelen.
 2. Het is onduidelijk bij wie zij terecht kunnen voor vragen over de diverse onderwerpen die hiermee verband houden.
 3. Met name voor het MKB geldt dat zij niet het bedrijfsvolume hebben om kennis en expertise op te bouwen over de complexiteit van Rijksinkoop.

Omschrijving van het actiepunt

1. Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- Met financiële steun van de EU is er een platform genaamd Open Inkoop (“Zakendoen met het Rijk”) ontwikkeld. Dit platform biedt een overzichtelijke ordening van alle openbare informatie over Rijksinkoop, variërend van de aanbestedingstrategie tot en met de gerealiseerde rijkscontracten. Bovendien wordt aangegeven bij wie geïnteresseerden terecht kunnen voor meer informatie.
- Daarnaast is er een kalender opgesteld waarin de planning van Rijksinkoop is opgenomen. Hierdoor kunnen bedrijven en andere betrokkenen ten minste een jaar vooruitkijken en zien wanneer de uitvraag aan de markt is voorzien.

2. Welke oplossing stel je voor?

- Om het platform verder te verbeteren, stellen we de volgende oplossingen voor:
 - Het openbaar maken van de resterende categorieplannen.
 - Het ontwikkelen van een dialoogfunctie om gestructureerde gesprekken tussen het Rijk en externe stakeholders mogelijk te maken.
 - Het uitvoeren van een GAP-analyse om te bepalen welke gewenste informatie nog ontbreekt.
 - Het organiseren van een app-challenge waarbij de winnende app wordt gebruikt om het gebruik van het platform te stimuleren.
 - Het verbreden van de scope van het platform: enerzijds van generieke inkoop (zoals momenteel) naar specifieke uitkoop, en anderzijds van Rijksinkoop naar inkoop door provincies en gemeenten (met een hefboomfunctie).

3. Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- Het gewenste resultaat is dat burgers, bedrijven en andere stakeholders tijdig op de hoogte zijn van de aspecten om Rijksinkoop te koppelen aan sociale doelstellingen. Bovendien moeten zij in staat zijn om een dialoog aan te gaan met het Rijk over dit onderwerp. Dit draagt niet alleen bij aan een open overheid, maar vergroot ook de kans op een optimale besteding van belastinggeld.

Analyse van het actiepunt

Vraag	Antwoord (indien niet van toepassing, antwoord met n.v.t.)
1. Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?	De toegang van de burgers, bedrijven en belangenorganisaties tot de data en informatie wordt verbeterd door een open platform, waarbij op toegankelijke wijze de door hun gewenste informatie is geordend en toegelicht. Bovendien zal het de mogelijkheid bieden om vervolgvragen te stellen op de gepubliceerde informatie.
2. Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?	Door open te zijn over de wijze waarop het Rijk invulling geeft aan de koppeling van de Rijksinkoop aan sociale doelstellingen. Dit geldt zowel voorafgaand aan de Rijksinkoop als nadat de Rijkscontracten zijn afgesloten, waarbij de leveranciers en het bedrag van het contract bekend zijn. Door de informatie op een gebruiksvriendelijke manier te ordenen, afgestemd op de behoeften van de gebruikers en de verschillende fasen van het inkoopproces, kunnen burgers gemakkelijker nagaan hoe de uitvoering verloopt en welke evaluaties hebben plaatsgevonden.
3. Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?	Door als Rijk tijdig, actief en op professionele wijze de dialoog aan te gaan met externe stakeholders.

Actiepunt Planning					
Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders		
Het organiseren van een app-challenge om met de winnende app het gebruik van het platform te stimuleren.	Marktvraag app-challenge en gunning aan winnende leverancier.	01-01-2024	Hoofdactiehouder (organisatie): Ministerie van BZK, IFHR		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
Het openbaar maken van de resterende categorieplannen. Het ontwikkelen van een dialoogfunctie, waarmee het gesprek tussen het Rijk met externe stakeholders kan worden gestructureerd.	Alle categorieplannen openbaar. Dialoogfunctie, die door het Rijk is afgesteld met de externe stakeholders.	01-03-2024	Hoofdactiehouder (organisatie): Ministerie van BZK, IFHR		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
Het uitvoeren van een GAP-analyse, waarmee kan worden nagegaan welke gewenste informatie nog ontbreekt.	GAP analyse.	01-06-2024	Hoofdactiehouder (organisatie): Ministerie van BZK, IFHR		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
Het verbreden van de scope van het platform. Enerzijds van de generieke inkoop (huidig) naar de specifieke uitkoop. Anderzijds van de Rijksinkoop naar de inkoop door provincies en gemeenten (hefboomfunctie).	Bredere scope van het platform.	01-01-2026	Hoofdactiehouder (organisatie): Ministerie van BZK, IFHR		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
			De coördinerend directeurs inkoop van de departementen	Open State Foundation	Externe stakeholders
			Inkoop-uitvoeringscentra		

V. Dialoog over informatiebehoefte en onderzoek

Openbaarmaking van overheidsinformatie dient de samenleving. Daarom is het essentieel dat de overheid burgers, maatschappelijke organisaties en bedrijven betreft bij het ontwikkelen van beleid ten aanzien van informatie en participatie in het beleidsvormingsproces. Door onderzoek en dialoog met burgers inventariseren we hun behoeften op het gebied van informatievoorziening, -ontsluiting en -vernietiging. Op deze manier streven we naar versterking van de informatierelatie tussen overheid en samenleving.

14. Onderzoek naar informatiebehoefte en -protocollen

Actiepunt 14 – Onderzoek naar informatiebehoefte en -protocollen			
Korte omschrijving van het actiepunt	Het identificeren van overheidsinformatie die relevant is voor burgers en andere belanghebbenden en het verkennen van mogelijkheden om afspraken te maken tussen informatieverzoekers (burgers, journalisten) en de informatieverstrekker (overheid) om deze informatie te verkrijgen.		
Hoofddactiehouder (organisatie)	Instituut Maatschappelijke Innovatie (IMI)		
Ondersteunende stakeholders	Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
	Ministerie van BZK (Programma Open Overheid), VNG	Open State Foundation, Maatschappelijke coalitie Over Informatie Gesproken, NVJ, NVOJ, Universiteit Leiden	
Looptijd	2023-2024		

Probleemstelling

1. Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Er is weinig onderzoek gedaan naar de informatiebehoefte van gebruikers van overheidsinformatie. Dat is problematisch voor burgers omdat zij daarom niet goed bediend kunnen worden. Het is ook problematisch voor overheden omdat ze geen richtsnoer hebben bij het maken van keuzes welke documenten ze met voorrang actief openbaar kunnen maken.
- Woo-verzoeken ('Wet Open Overheid'-verzoeken) zijn regelmatig complex en omvangrijk. Bij de afhandeling van Woo-verzoeken worden wettelijke termijnen regelmatig overschreden. Het ontbreekt aan heldere afspraken wat verzoekers en verstrekkers van overheidsinformatie van elkaar mogen verwachten, in termen van aanpak en prioriteitsstelling.

2. Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- Er is wel al onderzoek gedaan naar de behoefte van burgers bij levensgebeurtenissen als huwelijk, geboorte, studeren, etc. Die informatie wordt over het algemeen helder verstrekt. Het gaat dan bijvoorbeeld om informatie over kinderopvang, onderwijs, paspoort of vakanties (klant of gebruikersperspectief). Er is echter veel minder onderzoek gedaan naar informatiebehoefte van burgers in hun rol als 'citoyen', d.w.z. betrokken burger.
- Rijksbreed zijn er nauwelijks onderzoeken beschikbaar naar Wob-verzoeken, in termen van inhoud, aard van de indiener, aard van de verstrekte documenten, etc. Het onderzoeken van informatiebehoefte is ook lastig, mede omdat er een grote verscheidenheid is op dit gebied. Het ene jaar mag thema X zich in grote belangstelling verheugen en in het andere jaar is dat thema Y. Ook zijn er verschillende gebruikersgroepen met verschillende wensen, zoals burgers, journalisten, NGO's en wetenschappers.
- Sommige Woo-verzoeken zijn heel omvangrijk, waardoor het moeilijk is om alle relevante informatie te verzamelen. Dat geldt met name als er ook e-mailberichten bij het verzoek betrokken moeten worden. Daarnaast heeft de overheid de informatiehuishouding niet goed op orde, waardoor sommige documenten lastig vindbaar zijn.

Omschrijving van het actiepunt

1. Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- Er zijn klantreizen gemaakt voor informatie over levensgebeurtenissen als huwelijk etc. IMI heeft in opdracht van RDDI een eerste verkenning gedaan: 'Maatschappelijke behoeften aan informatie; Quick Scan 2021'. Daarmee is het thema wel geagendeerd, maar zijn de belangrijkste vragen nog niet beantwoord.
- In de nieuwe Woo staat in artikel 4.2A dat bij omvangrijke verzoeken de verzoeker en de overheid met elkaar overleggen over prioriteitsstelling. Uit de analyse in het rapport 'Matglas' lijkt dit tot dusver nog slechts in beperkte mate van de grond te komen.

2. Welke oplossing stel je voor?

- Analyse van Wob/Woo-verzoeken op patronen in de inhoudelijke vraagstelling.
- Interviews met journalisten en maatschappelijke organisaties over informatiebehoeften.
- Analyse effectiviteit informatieprotocollen. In kaart brengen van *best practices* en *lessons learned*.
- Interviews met journalisten, maatschappelijke organisaties en ambtenaren over informatieprotocollen.
- Bijeenkomst(en) met journalisten, maatschappelijke organisaties en ambtenaren over de oogst van dit onderzoek en over de mogelijkheid om met elkaar tot afspraken te komen in een informatieprotocol.

3. Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- Inzicht in de informatiebehoeften van burgers, journalisten en maatschappelijke organisaties.
- Beeld van de effectiviteit van informatieprotocollen.
- Voorstellen voor pilots over informatieprotocollen, met focus op afspraken tussen ministeries en journalisten bij de afhandeling van Woo-verzoeken.

Analyse van het actiepunt

Vraag	Antwoord (indien niet van toepassing, antwoord met n.v.t.)
1. Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?	Door beter inzicht in de informatiebehoeften heeft de overheid een richtsnoer welke informatie met voorrang actief openbaar gemaakt kan worden. Daarmee krijgen burgers dié informatie waar ze behoefte aan hebben.
2. Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?	Door afspraken te maken met journalisten kan de publieke verantwoordingsfunctie versterkt worden.
3. Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?	Er zullen gericht maatschappelijke organisaties betrokken worden bij het onderzoek.

Actiepunt Planning			
Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
Interviews met journalisten en maatschappelijke organisaties over informatiebehoeften.	Rapport met analyse van Wob/Woo-verzoeken op patronen in de inhoudelijke vraagstelling	Voorjaar 2024	Hoofdactiehouder (organisatie): IMI
	Bijeenkomst(en) met journalisten, maatschappelijke organisaties en ambtenaren over de oogst van dit onderzoek en over de mogelijkheid om met elkaar tot afspraken te komen in een		Ondersteunende stakeholders
			Overheid
			Maatschappelijk middenveld
			Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
Interviews met journalisten, maatschappelijke organisaties en ambtenaren over informatieprotocollen.	Rapport met analyse effectiviteit informatieprotocollen. In kaart brengen van <i>best practices</i> en <i>lessons learned</i> .	Zomer 2024	Hoofdactiehouder (organisatie): IMI
			Ondersteunende stakeholders
			Overheid
			Maatschappelijk middenveld
			Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
	Bijeenkomst(en) met journalisten, maatschappelijke organisaties en ambtenaren over de oogst van dit onderzoek en over de mogelijkheid om met elkaar tot afspraken te komen in een informatieprotocol.	Najaar 2024	Hoofdactiehouder (organisatie): IMI
			Ondersteunende stakeholders
			Overheid
			Maatschappelijk middenveld
			Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)

15. Maatschappelijke baten van transparantie

Actiepunt 15 – Maatschappelijke baten van transparantie			
Korte omschrijving van het actiepunt	Het in kaart brengen van de maatschappelijke baten van openbaarheid van overheidsinformatie, aan de hand van literatuuronderzoek, een analyse van Wob/Woo-verzoeken van de laatste 15 jaar en interviews met betrokkenen.		
Hoofdadactiehouder (organisatie)	Instituut Maatschappelijke Innovatie (IMI), Maatschappelijke coalitie Over Informatie Gesproken		
Ondersteunende stakeholders	Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
	Ministerie van BZK (Programma Open Overheid) Nationaal Archief en/of VNG en/of RDDI	Open State Foundation, NVJ, NVOJ, Universiteit Utrecht, Universiteit Leiden	
Looptijd	2023-2024		

Probleemstelling

1. Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Er is de laatste jaren met enige regelmaat onderzoek gedaan naar de kosten van openbaarheid (SEO 2013, ABD Topconsult 2016, Ecorys 2019). Veel minder aandacht bestaat er voor de maatschappelijke effecten en maatschappelijke baten van openbaarheid.
- Mede in het licht van de discussies over nut, noodzaak en reikwijdte van transparantie van overheidsinformatie is het wenselijk om meer zicht te krijgen op de baten van openbaarheid.

2. Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- Openbaarheid van bestuur is een belangrijke pijler onder een democratische rechtsstaat. In de praktijk zorgt openbaarheid ook voor veel werk voor ambtenaren, namelijk het zoeken en vinden van relevante documenten en het toetsen op uitzonderingsgronden. Daardoor gaat er veel aandacht naar deze praktische zaken en veel minder aandacht naar het 'grotere verhaal' waarbij de baten van openbaarheid inzichtelijk worden gemaakt.

Omschrijving van het actiepunt

1. Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- In de MKBA over de Woo van Ecorys (2019) staan de baten van openbaarheid gekwantificeerd door de zoektijd van ambtenaren naar documenten als parameter te hanteren. In geen van de eerder genoemde MKBA's is onderzoek gedaan naar het maatschappelijk nut van openbaarheid.

2. Welke oplossing stel je voor?

- Dit onderzoek omvat verschillende acties om de maatschappelijke baten van openbaarheid in kaart te brengen:
 - Literatuurscan van nationale en internationale publicaties over de baten van openbaarheid.
 - In kaart brengen van meerdere grote kwesties die de afgelopen 15 jaar aan het licht kwamen, mede door het gebruik maken van de Wob/Woo.
 - Selectie van tien cases, interviews met betrokken actoren.
 - Rapportage.
- Dit is nog niet eerder gedaan. Dit onderzoek kan zo meer zicht bieden op de verschillende type maatschappelijke baten, zoals het signaleren van maatschappelijke misstanden, het voorkomen van het verspillen van belastinggeld, of het blootleggen van onbedoelde effecten van regelgeving.

3. Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- Inzicht in maatschappelijke baten van openbaarheid
- Inzicht in de mechanismen die ertoe leiden dat relevante overheidsinformatie niet of niet tijdig gedeeld wordt.

Analyse van het actiepunt	
Vraag	Antwoord (indien niet van toepassing, antwoord met n.v.t.)
1. Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?	Het zal leiden tot meer inzicht in de maatschappelijke baten die transparantie van bestuur oplevert.
2. Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?	Dit actiepunt zal ertoe leiden dat we scherper inzicht krijgen in de baten van openbaarheid en daarmee bijdragen aan de een betere verantwoording van het openbaarheidsregime.
3. Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?	Voor dit actiepunt zullen enkele maatschappelijke organisaties actief benaderd worden.

Actiepunt Planning			
Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders
In kaart brengen van 100 kwesties die de afgelopen 15 jaar de publiciteit bereikten, waarbij een beroep is gedaan op de Wob/Woo.	Literatuurscan, nationale en internationale publicaties over baten van openbaarheid. Rapportage	Voorjaar 2024	Hoofdactiehouders (organisatie): IMI
			Ondersteunende stakeholders
			Overheid
Selectie van 10 cases, interviews met betrokken actoren.	Rapportage	Zomer 2024	Hoofdactiehouders (organisatie): IMI
			Ondersteunende stakeholders
			Overheid
Rapportage	Rapportage	Najaar 2024	Hoofdactiehouders (organisatie): IMI
			Ondersteunende stakeholders
			Overheid

16. Professionalisering van participatie

Actiepunt 16 – Professionalisering van participatie			
Korte omschrijving van het actiepunt	Het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW), wil samen met het netwerk van participatie-professionals van binnen en buiten de overheid het participatievak verder ontwikkelen en hiervoor een nieuwe, strategische kennisagenda publiceren. De onderzoeksvragen uit de agenda worden daarna uitgezet. Daarnaast zal een intensievere interdepartementale samenwerking op het gebied van participatie verkend worden en zal er een digitale tool worden ontwikkeld die helpt met het maken van ontwerpkeuzes voor participatieplannen.		
Hoofddactiehouder (organisatie)	Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat (IenW), Directie Participatie		
Ondersteunende stakeholders	Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
	Ministerie van BZK	Erasmus Universiteit Rotterdam, Hanze Hogeschool Groningen	
Looptijd	2023-2026		

Probleemstelling

1. Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Participatie maakt een steeds belangrijker deel uit van de kern van het beleidswerk van ambtenaren, niet in de laatste plaats binnen het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. In de huidige tijd is het bijna ondenkbaar om nog beleid te maken en/of uit te voeren zonder daarbij de samenleving te betrekken. Op het moment dat belanghebbenden zich onvoldoende betrokken voelen, dwingen zij dit vaak alsnog af.
- Ook onder beleidsmedewerkers zelf bestaat een grote drive en behoefte om met participatie aan de slag te gaan, vanuit de overtuiging dat participatie kan helpen om beleid echt beter te maken. De vraag hoe participatie goed moet worden georganiseerd is echter niet altijd even goed te beantwoorden, want participatie is maatwerk. Uit internationale ervaring is echter gebleken dat veel geslaagde participatietrajecten voldoen aan een aantal vaste kenmerken. Deze kenmerken zijn door het Kennisknooppunt Participatie onder woorden gebracht in acht succesfactoren. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het faciliteren van stakeholders met voldoende, passende en toegankelijke informatie om een betekenisvolle bijdrage te kunnen leveren aan het participatieproces en het terugkoppelen op welke manier de inbreng van stakeholders wordt gewogen en heeft doorgewerkt.
- Om het participatie vak verder te ontwikkelen heeft de directie Participatie (onderdeel van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat) enkele jaren geleden het Kennisknooppunt Participatie opgericht.

2. Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- Het ontwerpen en uitvoeren van participatie is sterk afhankelijk van de context. En die context wordt bepaald door onder meer juridische, bestuurlijke, sociale, temporele, geografische en politieke variabelen. Hoe om te gaan met deze contextuele factoren is niet altijd duidelijk. Ook zijn er nog geen algemeen aanvaarde normen, methoden, opleidingen of handelingswijzen voor (beleids)ambtenaren die met participatie aan de slag willen. Daar is echter wel grote behoefte aan.
- Hiernaast is de beschikbare kennis over participatie verspreid over (niet verbonden) organisaties, wat tot fragmentatie van kennis leidt. Dit komt voort uit een gebrek aan coördinatie in een opkomend en snelgroeiend vakgebied. Een groot aandachtspunt met betrekking tot fragmentatie is de samenwerking tussen theorie en praktijk. In de wetenschap is al veel kennis over (succesvolle) participatie aanwezig, maar deze kennis vindt nog maar beperkt zijn weg naar de praktijk van de participatieprofessional. Omgekeerd is er onder participatieprofessionals veel nuttige praktijkervaring en casuïstiek aanwezig, die maar beperkt systematisch wordt vastgelegd en wetenschappelijk onderzocht.
- Hoewel participatie dus duidelijk een eigen vakgebied is, staat het vak anno 2023 nog altijd in de kinderschoenen. Het ontwikkelen en professionaliseren van dit vak is nodig om participatie in de toekomst beter te kunnen ontwerpen én uit te voeren. Het overbruggen van de kloof tussen de theorie en praktijk van participatie kan hierbij een belangrijke rol spelen.

Omschrijving van het actiepunt

1. Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- In 2021 heeft het Kennisknooppunt een eerste landelijke kennisagenda opgesteld. De kennisagenda is ontwikkeld door met verschillende onderzoeks- en kennisinstellingen in gesprek te gaan over de actuele ontwikkelingen in het vakgebied participatie. De kennisagenda heeft als doel om:
 - Urgente kennishiaten te inventariseren, prioriteren en te (laten) onderzoeken.
 - Fundamenteel praktijkgericht onderzoek uit te voeren en toegepast praktijkgericht onderzoek te stimuleren en richting geven.
 - Interactie tussen onderzoek en praktijk te stimuleren.
 - Het huidige kennisnetwerk participatie versterken.
- In de kennisagenda van 2021 wordt een vijftal onderzoeksthema's aangestipt. Op basis hiervan zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd, bijvoorbeeld naar de vuistregels voor succesvolle participatie. Begin 2023 heeft het Kennisknooppunt in samenwerking met een aantal andere partijen een netwerkbijeenkomst georganiseerd, bedoeld om participatieprofessionals uit onderzoek en praktijk samen te brengen en *state-of-the-art* inzichten met elkaar te delen. Deze bijeenkomst, genaamd Participatie Onderzoek & Praktijk (hierna POP), heeft nieuwe kennisvragen opgeleverd die kunnen worden gebruikt om de kennisagenda 2021 te actualiseren.
- Daarnaast komt participatie met een sneltreinvaart op de politieke agenda. Zo is door het kabinet onlangs de aanpak voor een versterking van burgerparticipatie en burgerfora (op Rijksniveau) toegelicht in een Kamerbrief. Deze brief is vanuit het ministerie van Binnenlandse Zaken en namens andere departementen (onder andere IenW en EZK) naar de Tweede Kamer gestuurd. Onderdeel van deze aanpak is het leren van de praktijk en het actief doen van onderzoek, bijvoorbeeld naar burgerfora.

2. Welke oplossing stel je voor?

- Op basis van de ervaringen met de eerste kennisagenda, de Praktijk Onderzoek Participatie ('POP')-bijeenkomst in het voorjaar van 2023 en de input van participatieprofessionals binnen het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat wil het Kennisknooppunt in het najaar van 2023 een geactualiseerde kennisagenda publiceren.
- De vraagstukken in deze geactualiseerde kennisagenda dienen als input voor nieuw uit te voeren (praktijk)onderzoek naar participatie. Om de kennisagenda ook richting de toekomst actueel te houden, wil het Kennisknooppunt in 2024 een nieuwe POP-bijeenkomst organiseren.

3. Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- De nieuwe kennisagenda en netwerkbijeenkomst geven strategisch richting aan de ontwikkeling van het vak participatie en passen in de ambitie van het kabinet om actief kennis te ontwikkelen, vergaren, bundelen en goede voorbeelden te delen. De nieuwe kennisagenda richt zich op actuele ontwikkelingen rondom participatie in het fysieke domein, denk hierbij aan thema's zoals wonen, ruimtelijke ordening, milieu- en klimaatbeleid, water, landbouw, natuur, voedsel(kwaliteit), verkeer en vervoer en de ruimtelijk-economische ontwikkeling.
- Op basis van de nieuwe kennisagenda willen we verschillende nieuwe onderzoeken in het netwerk laten ontstaan, of wanneer nodig zelf aanjagen. Onderzoeksuitkomsten kunnen leiden tot praktijkgerichte kennisproducten. Denk hierbij aan handreikingen, animaties, een podcast, etc.
- Uiteindelijk dragen we hiermee bij aan het ontwikkelen van het vakgebied, opleiden van participatieprofessionals én aan het 'empoweren' van ambtenaren die voor hun beleidsvraagstuk met participatie aan de slag willen. Het beoogde gevolg hiervan is een verbetering van de kwaliteit van participatie, met als resultaat beter (uitvoerbaar) beleid voor de samenleving.

Analyse van het actiepunt	
Vraag	Antwoord (indien niet van toepassing, antwoord met n.v.t.)
1. Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?	<p>Door het publiceren van een openbare kennisagenda en organiseren van een breed toegankelijke POP-bijeenkomst helpt het Kennisknooppunt Participatie om de kwaliteit en zorgvuldigheid van participatieprocessen verder te verbeteren.</p> <p>Ook zijn we in de kennisagenda transparant over wat er beter moet en wat er niet heeft gewerkt op het gebied van participatie. Vervolgens rapporteren we in de kennisagenda hoe we dit willen verbeteren.</p> <p>Daarnaast kunnen burgers (en andere geïnteresseerden) via de website van het Kennisknooppunt vragen, ideeën en/of opmerkingen sturen over de inhoud en verdere ontwikkeling van de landelijke kennisagenda.</p>
2. Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?	<p>De kennisagenda is een basis voor de ontwikkeling van de producten van het Kennisknooppunt en van het kennisnetwerk binnen en buiten de overheid.</p> <p>De nieuwe onderzoeken en praktische handreikingen die het Kennisknooppunt ontwikkeld zijn te herleiden naar de in de kennisagenda geformuleerde onderzoeksvragen. Daarnaast kan een periodieke POP-bijeenkomst aanleiding geven om evaluerend te reflecteren op de uitvoering van de kennisagenda en deze waar nodig te actualiseren.</p>
3. Hoe zal het actiepunt de participatie van burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?	<p>Het uiteindelijke doel van een kennisagenda, maar ook van de netwerkbijeenkomst, is het verbeteren van de participatiepraktijk. De onderzoeksvragen van de kennisagenda leiden tot nieuwe handreikingen en andere kennisproducten, die uiteindelijk het vakmanschap van ambtenaren bevorderen en de kwaliteit van (burger) participatieprocessen helpen verbeteren.</p>

Actiepunt Planning					
Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders		
Het ontwikkelen van een nieuwe, strategische kennisagenda voor het vak participatie.	De (strategische) kennisagenda participatie 2023 die onder andere dient als onderlegger voor de ontwikkeling van de producten van het Kennisknooppunt.	1-10-2023	Hoofdactiehouder (organisatie): Ministerie van IenW		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
Het organiseren van een tweede netwerk-bijeenkomst ('POP2'), om samen met het netwerk van overheden, kennisinstellingen en praktijkprofessionals van o.a. ngo's, burgerinitiatieven, adviesbureaus vervolgcacties uit te zetten.	Een verslag van de POP2-bijeenkomst.	1-11-2024	Hoofdactiehouder (organisatie): Ministeries van IenW		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
Het verkennen van een intensievere interdepartementale samenwerking op het gebied van participatie.	Een rapport van de verkenning.	1-11-2024	Hoofdactiehouder (organisatie): Ministeries van BZK en IenW		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
Het ontwerpen van een online participatiewijzer voor participatie op nationaal niveau.	Een digitale tool die beleidsambtenaren en andere professionals binnen de Rijksoverheid helpt met het maken van ontwerpkeuzes voor participatieplannen.	1-11-2024	Hoofdactiehouder (organisatie): Ministeries van BZK en IenW		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
Het verkennen van een intensievere interdepartementale samenwerking op het gebied van participatie.	Een rapport van de verkenning.	1-11-2024	Hoofdactiehouder (organisatie): Ministeries van BZK en IenW		
			Ondersteunende stakeholders		
			Ministerie van Defensie		

VI. Bewustzijn, opleiding, cultuurverandering en experimenten

Om een vooruitstrevend openbaarmakingsbeleid te realiseren, is een open werkcultuur een vereiste. Het is belangrijk burgers, ambtenaren en bestuurders bewust te maken van de waarde van informatie. Dit kan onder andere worden bereikt door de ontwikkeling van voorlichtingsmateriaal waarin het belang van het werken met open, toegankelijke, eenvoudige en duidelijke informatie wordt benadrukt. Echter, dit alleen is niet voldoende. Het vergt voortdurende inzet en aandacht vanuit de ambtenaren zelf om ons bewust te worden van ons handelen. Door een cultuurverandering te stimuleren waarbij ambtenaren primair handelen in het belang van de samenleving, dragen we bij aan een vernieuwde bestuurscultuur.

17. Gids Ambtelijk Vakmanschap

Actiepunt 17 – Gids Ambtelijk Vakmanschap			
Korte omschrijving van het actiepunt	De Gids Ambtelijk Vakmanschap (Gids AV) biedt gemeenschappelijke principes en waarden die een leidraad vormen in ons werk en het werken vanuit de principes van de gids geeft legitimiteit aan ons professioneel handelen. De waarden open en transparant vragen om meer duiding en lading dan hoe deze in mei 2023 opgeschreven staan. Het programma Open Overheid en het programma Grenzeloos Samenwerken verkennen samen wat deze waarden betekenen en hoe deze tot uiting komen in het werk van ambtenaren. Er worden beelden van goed werk (BGW) opgetekend waarin deze waarden een belangrijke rol spelen. Het professionaliseren wordt versterkt door ervaringen binnen de Rijksdienst. Daarom wordt gewerkt aan morele jurisprudentie (moresprudentie). Op basis van resultaten en ervaringen wordt de Gids Ambtelijk Vakmanschap verder ontwikkeld.		
Hoofdadactiehouder (organisatie)	Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Grenzeloos Samenwerken		
Ondersteunende stakeholders	Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
	Ministerie van BZK (Programma Open Overheid) Ministerie van BZK (Dialogoog en Ethiek) Voorlichtingsraad		
Looptijd	2023-2024		

Probleemstelling

1. Welk probleem wil het actiepunt aanpakken?

- Vanuit de samenleving is er meer vraag naar een overheid die transparanter en meer open handelt. Wat betekent dit precies voor ambtenaren, hoe uit dit zich in hun werk?
- In de praktijk doen zich vaak kritieke momenten voor, waarin medewerkers vragen hebben over de betekenis van regelgeving, richtlijnen en uitzonderingsgronden op het vlak van openbaarheid.
- De Gids AV geeft duiding aan de verschillende principes van waaruit wij als overheid werken. Door de waarden open en transparant nader te duiden, hier handelingsperspectieven aan te koppelen en inspirerende voorbeelden (BGW) te geven, krijgen ambtenaren meer houvast in wat er met de waarden bedoeld wordt en hoe zij hierin kunnen handelen. Het zorgt voor een collectief bewustzijn op het ambtelijk vakmanschap.
- Moresprudentie kan een belangrijke schakel vormen in het aanbod door gestolde ervaringen, waarbij beschrijvingen van praktijksituaties ook als houvast behulpzaam kunnen zijn als een feedbackloop aan het aanbod toe te voegen.

2. Wat zijn de oorzaken van het probleem?

- De kinderopvangtoeslagaffaire onder andere, heeft de noodzaak blootgelegd om meer aandacht te besteden aan ambtelijk vakmanschap. Het maakt duidelijk dat de overheid de mensen voor wie wij het werk doen soms uit het oog heeft verloren. Ambtenaren moeten zich meer bewust worden van de impact die hun acties hebben op mens en de samenleving.
- Een behoedzame vakuitoefening is het resultaat van goede afwegingen bij kritieke momenten. Afwezigheid van mogelijkheden daartoe leidt tot 'coping strategieën' als fight, flight en freeze (en face). Ervaringen in meerdere maatschappelijke sectoren (zoals accountancy en gezondheidszorg) maken duidelijk dat de kwaliteit van de 'prudente' beslissing staat of valt bij het eigen maken en vervolgens gemeenschappelijk maken van de beslissing.
- Te rigide hanteren van regels – ook op het vlak van openbaarheid – remt goed contact. Onvoldoende inzicht op hoe individueel of in een team een afweging ontstaat, maakt dat het niet lukt tot dusver om een gezamenlijke ruimte te creëren: zoals jurisprudentie aangeeft wat 'gebruikelijk' is in vergelijkbare situaties, en op basis van welke afwegingen. Zo zou dat inzicht ook moeten leiden tot meer ontspannenheid en (zelf)vertrouwen op het gebied van openbaarmaking en meer uniformiteit in de beslissingen.

Omschrijving van het actiepunt

1. Wat is er tot dusver gedaan om het probleem op te lossen?

- Door voortdurend met elkaar in gesprek te blijven, houden we ambtelijk vakmanschap levend en dragen we bij aan een cultuur waarin we leren om overwegingen met elkaar bespreekbaar te maken en elkaar aanspreken op kritieke situaties.
- De Gids AV is twee jaar geleden gelanceerd, waarbij de algemene beginselen van behoorlijk bestuur, de gedragscode integriteit en gesprekken met vele ambtenaren een belangrijke voedingsbodem zijn geweest. Uitkomsten van gesprekken, zoals met Open Overheid vormen de basis voor de doorontwikkeling van de gids. Ambtenaren merken we dat de taal die momenteel in de gids wordt gebruikt, niet voldoende aansluit bij hun werkpraktijk.
- Er worden steeds meer gesprekken gevoerd over openheid en verantwoording (o.a. onderzoeksgesprekken, morele beraden, en dilemma-gesprekken)
- De 'handreiking dilemmagesprekken bij Openbaarheid' is eind 2022 opgeleverd en wordt in 2023 ingevoerd.
- Vrijwel alle ministeries hebben programma's voor bewustwording omtrent openbaarheid ingang gezet.

2. Welke oplossing stel je voor?

- Samen met het Programma Open Overheid gaan we verkennen wat de waarden open en transparant betekenen en hoe deze tot uiting komen in het werk van ambtenaren. Dit doen we door sessies te organiseren waarin we onderzoeken wat er verstaan wordt onder deze waarden.
- Door steeds weer het gesprek te voeren over (kwesties rondom) openheid en openbaarheid, krijgen waarden betekenis in de eigen werkpraktijk en leren wij om gezamenlijk afwegingen te maken over de onderlinge spanning tussen deze waarden. Zo bouwen we een werkpraktijk op met ervaringen. Als onderdeel hiervan worden enkele beelden van goed werk (BGW) opgetekend waarin de waarden open en transparant een belangrijke rol speelden. Dit ter inspiratie hoe anderen handelden in kritieke werksituaties en waarom ze dat zo deden.
- We verkennen hoe we vanuit deze ervaringen een vorm uit kunnen werken voor moresprudentie. Zoals bij wetgeving jurisprudentie dient om de praktische betekenis van wetgeving te boekstaven, kunnen gestolde ervaringen met openbaar handelen in de vorm van moresprudentie op kritieke momenten houvast bieden aan (rijks)ambtenaren.
- Deze moresprudentie vestigt de aandacht op hoe er antwoord wordt gegeven op wat in specifieke situatie het 'goede' handelen is: vakmanschap op kritieke momenten. Aan de hand van de resultaten en ervaringen wordt vervolgens de Gids Ambtelijk Vakmanschap doorontwikkeld.
- Aan de hand van ervaringen binnen de Rijksdienst kan het professionaliseren worden versterkt. Door specifiek de samenwerking met programma's als Open Overheid op te zoeken sluiten we aan bij de waardenspanningen in de dagelijkse werkpraktijk.

3. Welke resultaten willen we bereiken met de uitvoering van dit actiepunt?

- Bewustwording van het belang van het voeren van gesprekken over openbaarheid zodat ambtenaren elkaar kunnen aanspreken en zich durven uitspreken.
- De Gids AV is een leidraad voor ambtenaren, het geeft meer richting en duiding aan het werk als ambtenaar. Door deze sessies gezamenlijk te organiseren zullen de waarden *open* en *transparanter* meer aan sluiten bij de taal en leefwereld van de ambtenaren.
- Een levende vorm van moresprudentie met aanpak en voorbeelden.

Analyse van het actiepunt

Vraag

Antwoord (indien niet van toepassing, antwoord met n.v.t.)

1. Hoe zal het actiepunt de transparantie bevorderen?

De rijksoverheid bestaat uit de 140.000 rijksambtenaren die er werken. De manier waarop zij hun werk doen en welke keuzes zij maken is bepalend voor de dienstverlening aan burgers. Met de Gids AV werken we continue aan dit bewustzijn. De gids is een leidraad en hulpmiddel voor ambtenaren. Het geeft meer richting en duiding aan wat wij collectief belangrijk vinden in ons werk en biedt handelingsperspectief.

Door nadere invulling te geven aan het begrip transparant hebben we scherper hoe we anderen zicht kunnen geven op wat we doen, hoe we dat doen en waarom we dat doen. We laten zien dat we bereid zijn inzicht te geven in ons werk en uitleg daarover te geven. Medewerkers ervaren een versterking bij adequate, veilige en ontspannen toepassing van openbaarheid van bestuur. Dit moet merkbaar zijn in publieke contacten.

2. Hoe zal het actiepunt de verantwoording helpen bevorderen?

Ons werk als ambtenaar kan grote gevolgen hebben op individuen, groepen, organisaties en bedrijven. Zij hebben er daarom recht op te weten hoe keuzes tot stand zijn gekomen en welke afwegingen daarbij zijn gemaakt. Dit vraagt van ons dat we bewust met ons werk bezig zijn en ervoor zorgen dat ons werk controleerbaar is.

3. Hoe zal het actiepunt de participatie van de burgers bij het bepalen, uitvoeren en controleren van oplossingen verbeteren?

Het werken aan de Gids AV is primair een collectieve zelfreflectie van rijksambtenaren op de waarden en principes die belangrijk zijn in de manier waarop wij ons werk doen.

Voor de gesprekken over open en transparant werken, stellen we voor om ook maatschappelijke partijen en burgers mee te laten doen. Om te luisteren naar wat zij verstaan onder ambtelijk vakmanschap en wat zij belangrijk vinden als het gaat over een open en transparante overheid.

Actiepunt Planning					
Mijlpalen	Verwachte Output	Verwachte opleveringsdatum	Stakeholders		
1. Rijksbrede projectgroep open overheid gaat met team ambtelijk vakmanschap in gesprek over welke taal, dilemma's en voorbeelden belangrijk zijn bij de waarden open en transparant.	Doorontwikkeling van de Gids AV op de betreffende waarden. Deze versie kan dienen als basis voor de rijksbrede gesprekken over de waarden open en transparant die wij samen organiseren.	Okt-Dec 2023	Hoofdactiehouder (organisatie): Ministerie van BZK (GS)		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
2. Rijksbreed worden in de organisaties gesprekken gevoerd en sessies gehouden over wat open en transparant werken in de praktijk betekent en hoe hier invulling aan te geven. En hoe de Gids AV hierbij als hulpmiddel kan worden gebruikt.	Rijksbreed gaan ambtenaren met elkaar in gesprek over wat open en transparant werken betekent. Welke kritische situaties zich voor kunnen doen en wat dan de mogelijkheden zijn. Met de input uit de sessies wordt moresprudentie opgebouwd. Dit kan bijdragen aan de doorontwikkeling van de gids.	2024	Hoofdactiehouder (organisatie): Ministerie van BZK (GS)		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)
					Advocaten en rechters
3. Doorontwikkeling van (de Gids) Ambtelijk Vakmanschap	Met de uitkomsten uit de sessies wordt moresprudentie opgebouwd. Wat bijdraagt aan doorontwikkeling van de gids.	2024	Hoofdactiehouder (organisatie): Ministerie van BZK (GS)		
			Ondersteunende stakeholders		
			Overheid	Maatschappelijk middenveld	Andere betrokkenen (parlement, particuliere sector, etc.)

VII. De ambtelijke eed wordt aangepast

De ambtseed en -belofte die rijksambtenaren bij hun aantreden afleggen, is voor het eerst in 25 jaar herzien. De nieuwe ambtseed benadrukt de essentie van het werken bij de overheid: het dienen van de samenleving. De herziene tekst besteedt extra aandacht aan het dragen van verantwoordelijkheid voor een open overheid. Om betekenis te geven aan de nieuwe ambtseed, zullen er op verschillende plaatsen en momenten sessies worden georganiseerd en gesprekken worden gevoerd. Door samen te verkennen wat werken aan een open en transparante overheid in de praktijk betekent, zorgen we ervoor dat de ambtseed effectief wordt nageleefd binnen overheidsorganisaties, zowel door nieuwe als bestaande medewerkers.

Dit initiatief om een open en transparante overheid te bevorderen, wordt verder uitgewerkt in dit actieplan als onderdeel van actiepunten 17, 'Gids Ambtelijk Vakmanschap, binnen thema 6.

Dit is een publicatie van:

**Het ministerie van Binnenlandse Zaken
en Koninkrijksrelaties**

Augustus 2023